Asia

NAZIONALE
EMANUELE

7
13-C
42

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
7
9 G
54

M

g. A 27.

7-13-C-42

7-12-C-15

Digitized by Google

DE BELLO TARTARICO HISTORIA;

In qua, quo pacto Tartari hac nostra ætate Sinicum Imperium inuaserint, ac ferè totum occuparint, narratur; eorumque mores breuiter describuntur.

Auctore P. MARTINO MARTINIO, TRIDENTINO, ex Vice Prouincia Sinensi Societatis IESV in Vrbem misso Procuratore.

Romæ, Typis Ignatij de Lazeris Et Sumptibus.
M. DC. LV.
Superiorum Permissu. 10

Ex lib: Col: Card: Mayar

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO, ET REVERENDISSIMO D.

DOMINO

ALOYSIO DE SOVSA

COMITIS MIRANDAE FILIO,

PORTVENSIS

Ecclesię Decano.

BELLVM SCYTHICVM, vulgò Tartaricum, cuius improuisa vi Sinarum Imperium propè debellatum est, meis in

Digitized by Google

Vrbe Typis euulgandum; vni Tibi dedicandum fuit, Illustrissime ALOYSI, cuius Maiores, vti Nuncia Vetustatis, & Veritatis Historia testis est, orientem, occidentemque Solem illustrarunt armorum, & Prudentię Gloriâ. Pręteremissis enim alijs, Domi, Militiæque longo stemmate laurearum insignibus, e quibus in Hostes attonitos intonuerunt illa Lusitani simul, & Sosiani Belli fulmina: Vnus Didacus Pater tuus, Auusque cùm Senatui Regio præsidendo, tum Vrbes Regias gubernando, & in Lusitania, & in

Hi-

Hiſpaniæ Columnina, Luminaque fuerunt humanæ Prudentiæ. Nullus in Luſitania, nullus in Hiſpania flos eſt antiquę Nobilitatis, qui quadam ambitione ſe non inſeruerit Genti Soſarum, & eamdem affinitate ſanguinis, & cognatione non coronet. In hac fideli narratione bellorum lectitabis etiam Chriſtianæ Pacis, & Religionis, vel inter arma, proceſſus incredibiles, quibus Veritas Chriſtiana, Fideſque arcano quodam prodigio diuinę Prouidentię de victoribus, victiſque mirabiliter triumphat. Hæc fidei, gloriæque

diuinæ propagatio Tibi, tuisque moribus voluptatem afferet iucundissimam. Qui apud optimos Principes regaliter educatus ad Romanã Fidẽ Propagandã prælucentibus illorũ flammis arsisti pari cordis incendio semper, & nunc etiam collapsis illis in cinerem ardentiùs flagras. Illorum enim immortales (vt sperare fas, & ius est) additæ Cælo Animæ addunt ex Altari Diuinitatis Aloysio suo faces ad omnium incrementa Virtutum. Has in Aloysio, Iuuenum nobilissimo, integerrimoque cælestes faces admiratur, & probat,

om-

omnium gnara, & nullius ne-
scia Roma, dum Tibi dela-
tum recens inter Canonicos
Portuenses principem Honoris
gratulatur locum, & altiorem
auguratur. Tu semper Te ipso
Maior, & Sanctior, gratulanti
Romæ gaudium, Lusitaniæ
gloriam, mihi, rebusque meis
patrocinium augebis. Vale.
Romæ. Nonis Ianuarijs.
M DC LV.

Digitized by Google

Pro Dedicatione Libri ad eundem Dominum LVDOVICVM à Sousa.

EPIGRAMMA.

VIcit vt indomitas Scythico Mars puluere gentes,
Stagnantique suos Sanguine pauit Equos;
Sparsa cruentatis legit Arma iacentia campis,
Iustaque vincentum more Trophæa parat.
Dumque superpositis iactantiùs incubat armis
Atque minas spirans altiùs ora leuat:
Te videt in media spargentem Lumina Roma,
Subdentemque tuis Dotibus Arma Togæ:
Miratur: victusque tuo splendore fatiscit,
Et iacit ante tuos parta Trophæa pedes.
Inscribique iubet Ludouici nomine palmas,
Laurigeroque tuum cingit honore Caput:
Teque suo impositum vehit ad Capitolia Curru,
Atque Triumphantem ponè secutus ait.
Est mihi Barbaricus victa de gente Triumphus:
De Victore tibi Marte Triumphus erit.

LE-

Digitized by Google

LECTORI SALVTEM.

SOLENT, Candide Lector, qui peregrinis lustratis regionibus reuertuntur in patriam, conueniri magno studio, & quæstionibus penè obrui à varijs circumstantibus, euentus itinerum, ignotarum terrarum situm & naturam, gentium mores, ceteraque id genus discere auidè cupientibus. Id ipsum ego, vltimo ex Oriente delatus in Europam, quotidie experior, dum varijs in vrbibus per quas transeo, varij omnis generis homines accurrunt, quisque Sinensis Regni præsens sit status, cupidè omnes exquirunt. Sed cum illud probè intelligam, res tam varias tumultuario sermone exponere, per quam difficile; solis committere auribus, ad memoriam posterorum parum vtile esse; aduertamque ad hæc, vt maximè velim omnibus, paucis tamen tanto è numero mei me copiam facere posse: constitui, vsitato exemplo, qu de Imperio illo incolisque, cum ex Sinensium Annalium diliganti volutatione, tum ex conuictu & conuersatione cum varijs, decem per annos ibidem commoratus assequi potui, ea vulgata typis omnibus facere communia, & quod sermone non possum, scriptis vnumquemque meis conuenire.

Eo

AD LECTOREM.

Eo consilio, cùm anno M. DC.LI. Superiorum meorum designatione destinatus Romam essem, adoloscentis apud Sinas Religionis negotijs tractandis Procurator, collecta iam pridem à me hunc in vsum Sinensis Historiæ peruetusta exemplaria, deductosque incredibili diligentia ab ipso Noemi diluuio, Fastos, mecum comportaui. Tabulas etiam Geographicas, & Imperij vniuersi, & Prouinciarum singularum, quas adhibitis Sinicis mappis, inspectàque varijs in peregrinationibus regione prope totà, quà potui accuratione delineaui. Ita enim existimabam Europæis facturum me longè gratius, si non quæ tellus ista fert, aut pretio aut nouitate exteris cara, sed quantum est, vastissimum illud Regnum spectandum offerrem, Prouinciarum extensionem limitesque, vrbium situs ac interualla, montes, syluas, lacus, flumina; verbo, totam Sinam sub vnum quasi aspectum ponerem: tum verò, à quibus, quo ve tempore hæc Regna incoli cœpta, quibus subiecta Imperatoribus, agitata bellis, regibus sacrisque constituta sint, repetito altius exordio, ex accuratissimis, summàque fide conscriptis Gentis illius monumentis, edocerem. Liberanda etiam mihi occurrebat R. P. Nicolai Trigautij, viri planè Apostolici, obligata fides; quam ille (cùm anno huius sæculi decimo quinto ex Oriente in Europam redux, Romæ notum iam omnibus de Sinis librum vulgabat) Lectori dederat, atque Annales Sinenses, à quatuor fe-

ra

rè annorum millibus, per continuos sæculorum gradus deductos, redigendos à se in compendium, euulgandosque addixerat.

Hos ergo promissos Annales ego primum Philippinis in Insulis, dum nauigij opportunitatem per aliquot menses expecto, ordinare aggressus sum. Deinde ab Hollandis captus, delatus in Iannam (nouam Batauiam dicunt) nactus ibidem Hollandicam classem, solui cum eà in Europam, die primà mensis Februarij anno MDC LIII. & superato Bonæ Spei Promontorio, circumnauigatisque Insulis Britannicis, quà parte Americam respiciunt, inter Scotiam demum & Islandiam Berghas Noruegiæ appuli die XXXI. Augusti eiusdem anni. Inde mox Hamburgum, atque in Hollandiam, vti & Antuerpiam Bruxellamque deueni: vnde & hæc in lucem dedi.

Ceterùm in superiore illa septem mensium continuà nauigatione (tantùm enim semel ad Africum Bonæ spei Promontorium per dies viginti fecimus extensionem) inquieto illo vsus otio, circumstrepente non vndarum tantum, sed ventorum tumultu, vtut loci temporisque ratio ferebat, prædictos Annales ad calcem propè perduxi. Ad hæc, nouum Orientis Atlantem, distinctas Prouinciarum Tabulas Geographicas, quas hactenus non vidit Europa, diligentiùs recognoui, adiecique breuem Regionum Vrbiumque Illustrationem; vt ex illarum amplitudine frequentiàque illud Christianus Lector colligat, quantus se expli-

pli-

plicet hic operariorum Apostolicorum sudoribus, & cultum e gloriæ amplificandæ campus. De quo illud Seruatoris verissimè affirmare possim, Messis multa, operarij autem pauci.

Matth. 9.

Verùm, dum vtrumque illud Volumen, in eà quam ita assiduæ perfectiones facilè turbant, quiete, denuò inspicio, reuocoque ad limam; & Sinensem Chronologiam cum eà quam sacræ Litteræ nobis tradunt, compono (vt multorum auiditati aliqui quo sed interim pascat, offeram) breuiorem hanc Tartarici Belli narrationem præmitto, quæ veluti facem præferat secuturæ Historiæ; funestam illam quidem, luctuosamque Sinis; ex quà ipsa tamen, ille qui aduersa lætis temperat, fortiterque & suauiter omnia disponit, nouum Fidei nostræ splendorem accendit; vt veluti ventis flamma, ita hoc belli turbine agitata Religio, maiorem clarioremque diffundat lucem; quæ iam non Sinas tantùm, sed ipsos Tartaros, in umbrà mortis sedentes irradiet. Iam tum enim cùm è Sinis ego discederem, ex ijs non pauci, interque hos è Regiâ familiâ vir Princeps, collustrati ab eo qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, *discussâ idolatriæ caligine, è tenebris verè Tartareis emersere, & salutaribus vndis abluti, illum agnouêre, qui lucis æternæ candor est,* CHRISTVM IESVM. *Faciat Pater luminum, qui Solem suum his Populis oriri fecit, vt illa noua lucis felix aurora procedat, & crescat vsque ad perfectum diem.*

Ioan. 1.

Te

Te porrò, mi Lector, illud rogo, vt siquando incultam sermonis asperitatem & barbariem in hoc Opusculo deprehenderis, Barbaricum Bellum tradere memineris; & ab eo quidem scriptum, qui omnem Latini sermonis elegantiam (si qua tamen ea vmquam fuit) peregrinæ linguæ addiscendæ primum studio, vsu deinde, penitus obliterarit; cuique faciendis magis, quàm scribendis pro diuinâ gloriâ arduis rebus per annos plures occupato, rudis incultique styli vitium facilè vti spero, condonabis.

Ceterùm cum in toto passim Historiæ sequentis contextu frequens incidat mentio præcipuarum Imperij Sinici Prouinciarum & Vrbium, quæ à varijs exercitibus expugnatæ, propugnatæ, occupatæ, aut vastatæ sunt, à Septemtrione ad Austrum, & ab Occasu ad Ortum, aut contra: ne fortè in terris & nominibus apud Europæos parum notis, Lector beneuolus ad plurima, velut errabundus aut hæsitans, subsisteret; opportunum mihi visum est breuem huiusmodi Prouinciarum & Vrbium catalogum præmittere, cum Tabulâ Geographicâ itinerum duce; non accuratâ illâ quidem, sed ab ipsis tamen Sinarum Philosophis delineatâ, & quæ ad præsens negotium sufficere videatur.

Accuratiores autem eiusdem Imperij mappas, vniuersales & particulares, cum exactissimâ Prouinciarum, & Vrbium singularum, rerumque in illis contentarum descriptione; Longitudinum

nium item ac latitudinum gradibus, & cæteris omnibus quæ ad Astronomicæ, Geographicæ naturalem & humanam historiam pertinent, Atlanti meo Sicico reseruandas esse, prudens quilibet facilè animaduertet; ne debitam ampliori Operi gratiam ostentatione præmatura subtrahamus.

FA-

FACVLTAS R P. PROVINCIALIS.

EGO *infrascriptus Societatis IESV per Flandro-Belgicam Præpositus Prouincialis, potestate ad hoc mihi facta ab admodum Reuerendo P.N. Gosuvino NicKel, Societatis eiusdem Præposito Generali, do facultatem Balthasari Moreto, Architypographo Regio, typis mandandi librum* De bello Tartarico, editum à R. P. Martino Martinio, V prouinciæ Sinensis Societatis nostræ ad vrbem misso Procuratore. *In quorum fidem has manu mea signatas, & sigillo officij mei munitas dedi.*

Antuerpiæ 13. Februarij, M. DC. LIV.

Ioannes Baptista Engelgraue.

APPROBATIO CENSORIS.

HISTORIA hæc *De Bello Tartarico*, à R. *P. Martino Martinio, Societatis IESV*, aptè concinnata, & in nullo Fidei Catholicæ aut bonis moribus dissona, luce publica dignissima est. Actum 6. Martij, M. DC. LIV.

Gulielmus Bolognino S. T. L. Can. & Libr. Censor Antuerpiæ.

Imprimatur Si videbitur Reuerendiss. P. Mag Sac Pal. Apost.

M. Anahia Vicesg.

Imprimatur Fr. Dominicus Manettus Magister & Socius Reuerendissimi P Fr. Raimundi Capisucchi S. Pal. Apost. Magistri Ord. Prædic.

DE BELLO TARTARICO HISTORIA;

In qua, quo pacto Tartari hac nostra ætate Sinicum Imperium inuaserint, ac ferè totum occuparint, narratur; eorumque mores breuiter describuntur.

TARTARI (antiquissima in Asiâ gens, & multarum gentium principium, iam à quatuor millibus annorum Sinico Imperio inimica) sæpè acria bella cum Sinis gesserunt, & quamuis aliquoties victi fuerint, sæpiùs tamen victores extiterunt. Tartaros autem voco gentem illam, quæ ad partes Septemtrionales sita est, vltra famosum murum Sinarum, ab Occasu in Ortum extensum, quo, per trecenta & plura milliaria Germanica continuatâ quasi serie extructo, excludebatur, ne Sinicum Imperium inuaderet. Gentem hanc Sinæ ipsi, iam ab antiquis temporibus ob litteræ R. defectum Tata vocant. Ea veterem Tartariam, tum Orientalem hactenus Europæis ignotam, tum Occidentalem incolit; vbi Samahania, Tanyu, Niuche, Niulhan & similia gentis Regna, à minore Tarta-

Tartari antiqui Sinarum hostes.

Tartari, qui.

rià & Regno Cascar nimirum ad mare vsque Orientale supra Iaponiam, vbi per fretū Anian ab Americæ Queuirà separantur, si tamen hoc fretum est, & non continens. Non est autem animus, omnia eorum bella cum Sinis habita hoc loco describere, sed illa tantum quæ postremis his annis nobis præsentibus peracta sunt; reliqua in Epitome meà Sinicarum Historiarum reperientur. Vt autem ordine procedamus, vnde, & quo modo hæc orta sint, paulò altiùs petendum est.

Tartari etiam olim Sinas occuparũt

Sciendum ergo, Tartaros veteris Tartariæ occidentaliores (de quibus Marcus Paulus Venetus, & Aytonius) postquam totam ferè Asiam in suam potestatem redigissent, Sinis etiam bellum intulisse (quorum regionem Catayum & Mangin Marcus Paulus Venetus, & Aytonius vocant;) idque ante magni Tamerlani tempora, qui numquam Sinas occupauit, vt perperàm quidam scripserunt. Floruit enim ille postquam iam Tartari è Sinà eiecti fuissent, nimirum circa annum Domini M.CCCC.VI. quo tempore Taiçungus, secundus Taimingæ Familiæ Imperator, pacificè toti Sinæ imperabat, nimirum Prouincijs omnibus, quæ intra murum magnum clauduntur.

Tamerlanus Sinas non occupauit.

Sinicum autem bellum cum Tartaris, quod Venetus tangit, (vt ex Sinicà patet Historià ac Chronologià,) anno à Christo nato M.CC.VI. inceptum fuit, & ipsos LXXIII. annos perdura-

uit,

uit. His exactis annis tandem victores omnino Tartari, totum potentissimum Imperium, extinctà Sungà Imperiali familià, occuparunt, anno nimirum M.CC.LXXVIII. & ita pacificè satis rexerunt annis LXX. nouà stabilità familià, quam Iuenam vocabant; ex quà, continua successione, nouem omnino fuère in Sinis Tartari Imperatores. Venetus autem nondum omnino confecto bello Sinico, cum Tartaris Sinas ingressus est anno M.CC.LXXV. vt patet ex illius scriptis.

Tartari in Sinà Imperatores.

Intereà Sinicis delicijs fracti, Sinicos induerunt mores, & paulatim fortitudinem Tartaricam dediscentes, nimià debilitati pace, Sinæ euaserunt. In eos itaque vilissimus quidam homuncio, Chu dictus, insurrexit, erat is Idolorum sacrificulorum famulus. Hic gentis Sinæ sortem miseratus, & regnandi ambitione tactus, primò latronis egit personam; cui, cùm naturà generosus, audax, manu ingenioque promptus esset, nec animus, nec artes, nec socij, nec fortuna defuerunt, quibus paulatim excrescens, ingentes congregauit exercitus. Relictis ergo motibus & latronis personà, iam Dux factus, aperto marte Tartaros aggredi est ausus, ac multis confectis bellis, egregias de illis reportauit victorias, Demum ex toto Imperio Sinico eos omnino eiecit, & totum Imperium victoriarum præmium habuit, anno Domini M. CCC. LXVIII. Hic Taimingam

Vilis ac infima sortis homo Tartaros è Sinà eiicis.

Origo Taiminga Familia apud Sinas. Familiam Imperialem instituit, et primus illius Imperator, Hunguus dici voluit, quod magnum Belligerum sonat.

Facillimè ergo tanquam patriæ Seruator ab omnibus Prouincijs fuit agnitus, eumque tamquam Sinam ciuem suum, summi æque ac infimi amplexati sunt. Sinica enim gens nō magis exteros odio prosequitur ac vilipendit, quàm suos amat ac æstimat. Quare in *NanKing regia Vrbs.* maximà NanKing vrbe, ad Kiang maximi fluminis ripam (quod Sinæ ob magnitudinem, et aquarum molem Filium maris vocant) Regiam sedem posuit; & breuissimè stabilitis Imperij rebus, de suis Sinis securis, non contentus Tartarorum ex Sinà eiectione, in ipsam irrupit Tartariam, & victoriam prosequitur; *Tartari victi, ac tributarij.* varijs cladibus eos afficit, terramque fœdissimè vastat: demum ad tantas angustias Tartaros Orientales redigit, vt depositis armis, promisso tributo, pacem petere coacti sint. Hoc præcipuè Niuchè Tartari fecerunt, ad quorum terras Tartarorum pars ex Sinis profligata confugerat. Hi ergo quotannis per vicinas Leaotung terras, Sinas ingrediebantur, ad commercia tanquam subditi vel amici admissi, bellum autem non cogitabant, ferè *Tartariæ merces.* ad egestatem redacti. Adferebant autem Ginsem, radicem illam à Sinis adeò æstimatam, animalium pelles omnis generis, Castorum, Vulpium, Martium ac Zibellinas prætiosissimas

mas; demum & equorum crines, ex quibus Sinenſes reticula ſua conficiunt, quibus & mares capillos ſtringunt capitis, hoc ornamenti genere ſtolidè læti. Paulatim autem Tartari illi in ſepté Hordas ſiue Dynaſtias creuerunt; & demum inter ſe bellantes, in Regnum vnũ euaſerunt, circa annum Domini M.DC. Niuche Regnum vocarunt.

Occidentalioribus autem Tartaris Tanyu Regni, pace initâ tributum vel dona Imperator Sinicus quotannis tranſmittebat, vt ab armis quieſcerent. Nec indecorum ſibi hoc credunt Sinæ, vt bellum auertant, quod ex Philoſophorum ſuorum doctrina dãnãt maximè, & ſolum ſuſcipiendum, cùm reliqua omnia ad quietem & conſeruationem Prouinciarum deſunt.

Sinicus Imperator ſine infamiæ notà Tar- Tartaris dona dat.

Intereà meticuloſi Sinæ & antiquis ſuarum diuitiarum hoſtibus parum fidentes, numquã murum illum magnum abſque ingenti præſidio relinquebant, decies centena militum millia ſeu millionem (vt vocant) ad illius cuſtodiam continuò alentes, quà longè ab Ortu in Occaſum extenditur.

Præſidium ingens ad muri cuſtodiam contra Tartaros.

Imperium itaque Sinicum ſic ſtabilitum ac firmatum, ſub Taimingâ Familià conſtanti pace ac quiete fruebatur ferè per ducentos quinquaginta annos. Eo autem tempore quo Tartarorum ſeptem Dynaſtæ inter ſe pugnabant, feliciſsimus Vanlieus Imperator, ex Tai-

In ſinis multorum annorum continua pax.

minga Familià decimustertius, toti Imperio iura dabat. Hic Imperium sumpsit anno à partu Virginis M.D.LXXIII. & vsque ad M.D.XX. perbellè rexit, magnà tum prudentiæ tum æquitatis ac iustitiæ famà. Intereà

Tartarorum multiplicatio Sinis formidabilis.

vero Niuche Regni Tartari ita excreuerant ex quo in vnum coaluerant Regnum, vt Sinis indies magis magisque formidabiles essent; quare de illis in officio continendis, & vastan-

Sinæ de Tartaris vastandis cogitant.

dis Sinici Præfecti secreta inter se consilia habuerunt. Tanta est autem penes Sinicos Præfectos auctoritas ac potestas, vt quamuis tamquam Regis sui mancipia ad illius nutum viuant; tamen in commisso sibi munere ob bonum publicum peragendo, tamquam absolutissimi domini agant, nisi vel ab Imperatore, vel à maioribus fortè impediantur Præfectis: atque ideo à Lusitanis Præfecti illi nuncupati fuère *Mandarini*, quia *mandare* ipsis ita propriũ est, ac si supremà quadam potestate præditi videantur. Intereà prætermisso nomine Mandarinorum, Præfectos eos nuncupabo.

Prima belli Tartarici causa

Primò itaque Præfecti Tartaros mercatores malè in Leaotung Prouincià, quæ Niuche Regno confinis est, excipiunt, ac bonis subinde priuant: mox, cùm Rex Niuche Regni, filiam

Secunda causa.

suam alteri Tartaro Regi in vxorem dare vellet, politicis rationibus Status adducti, hoc ipsũ

Tertia causa.

impediunt: demum Niuche Regem, nihil sibi ab amicis metuentem, fraude capiunt ac per-

fidè

fidè occidunt. Huius verò filius, has vlturus iniurias, collectà validà multum manu, repentè murum magnum superat, per frigore concretum fluuium copias inducens, & eodé impetu ingentem Vrbem Caiyuen, alij Tuxun dicunt; Tartariæ vicinissimam inuadit ac capit anno M DC. XVI.

Prima in Sinas Tartarorum. irruptio

Ex hac Vrbe per Indum idolorum sacrificulum (Lama vocant) ad Imperatorem Sinicum epistolam mittit, Tartatico exaratam charactere, sed non barbara continentem: in ea verbis planè humilioribus, ac submissione plenis, Imperatorem admonebat, se quidem ob acceptas à Sinicis Præfectis iniurias, bellum mouisse; Vrbem tamen redditurum, ac arma omnino depositurum, si audiretur, & illata per iniuriam damna sarcirentur. Acceptà hac epistolà, Vanlieus Imperator, licet alioquin magnà polleret prudentià, ac insigni esset in rebus agendis experientià præditus, in hoc tamen negotio iam senex minùs prouidè egisse visus est nam minoris rem ducens quàm vt in Aulà Regià tractaretur, summis Præfectis causam commisit. Hi verò pro consueta superbià, nec responso Tartaricum Regem, tamquam Barbarum, dignati, quòd inueniretur qui apud suum Imperatorem de iniurià expostularet, indignabantur.

Potestatio Tartarorum contra Sinas.

Sinicorum quorundam Præfectorum superbia Tartaricum bellū accendit. Barbarum ac superstitiosum Tartari Regis [illegible]

Tartarus Rex spretum se videns nec respōso de iustissimà re quam petebat dignatum,

irà in rabiem versà, vt patri suo parētaret, ducenta Sinarum millia se occisurum vouet, more gentis. Tartari enim cùm nobiliores moriuntur, simul famulos aliquos, mulieres, equos, arcus ac sagittas in rogum injiciunt, vt mortuo etiam post mortem seruitia sint, quãuis modò, occupato Sinico Imperio, barbarũ hunc morem reliquerint, ab ipsis Sinis correcti. Mox etiam vltricia arma circumfert, & cum quinquaginta equitum millibus Leaotung Prouinciæ Leaoyang metropolim infesto petit agmine; ac obsidione cingit. Vrbem ingens militũ numerus custodiebat, qui vt plurimùm sclopetis armati erant: Tartari autem solo acinace, arcu ac sagittis, ijsque admodum præstantibus incredibili dexteritate vtuntur. Cùm autem sclopetariorum pilas quàm maximè formidarent, ignotum illis armorum genus stratagemate eluserunt. Militibus enim antesignanis crassum asserem pro scuto dedit Rex Tartarus, quo tecti ac constipati equites, ligneum parietem conficiebant; hos sequebantur qui scalas ad mœnia scandenda portabant; vltimum agmen fortissimi occupabant equites. Ita ex quatuor partibus Vrbem aggressus est: primas scolpetariorum pilas asserum muro excepit; tunc velocissimè vndique scalæ applicatæ sunt, mœnia superata, ac demum Vrbs occupata. Ea autem fuit Tartarorum velocitas (quà insignes sunt, cuique præ-

Leaoyang metropolis obsidetur ac capitur.

Stratagema contra sclopeta.

præcipuas roboris partes tribuunt) vt Sinis spatium non dederint ad denuò oneranda sclopeta. Nec parum Sinis obfuit sclopetariæ artis imperitia, vnde repētino malo attoniti, quà data porta fugerunt: sed à velocissimis Tartarorum equitibus occupati plurimi occisi sũt. Hac obtentà vrbe nõ diu cunctatus Rex Tartarus eodem impetu alias minoris nominis in suam redegit potestatem; inter quas etiam nobilissimam Quangning occupauit. Inde progressus quam celerrimè, Leaotung Prouincia superatà, in vicinà PeKing penetrauit. Sed cum à regià vrbe septem tantùm aut circiter distaret leucis, ultrà, ne intercluderetur, progredi timuit, quòd undique Sinarum ingentes confluerent exercitus. Tantus autem regiones, per quam Tartari uagabantur, incolas ac milites iuuaserat pauor, ut maxima ex parte mœnibus uacuis relictis aufugerint. Tartarus enim resistentes urbes ac ciuitates non modò diripiebat, sed igne ac ferro omnino uastabat; illas uerò, à quibus sine ui admittebatur spoliatà dumtaxat urbe, ac incolis saluis relictis, mitiùs tractabat. Ita quamplurimis collectis diuitijs uictor ad Leaotung metropolim reuersus, nouis mœnibus eam cinxit ac muniuit, antiquis dirutis, ea infausta esse ab ariolis edoctus. Hic demum se Sinarum Imperatorem uocari iussit: & quamuis nihil ex Sinico Imperio occupasset præter ultimam

Variæ Ciuitates occupantur.

Tartari captas vrbes vt tractent.

Tartarus Rex, Sinarũ Imperatorem se vocat.

timam illam Orientalem appendicem in Leaotung Prouincià; tamen iam spe totum Imperium deuorarat. Dictus est ergo Sinico nomine Thienmingus, anno regni sui tertio, qui fuit à Christo Domino M.DC. XVIII.

Eodem anno Imperator Vanlieus, rogatus à quibusdam vt Patres Societatis IESV, Christianæ fidei propagatores, Regno expelleret postquam sæpius abnuisset (nam Christianam rem ac Patres amore prosequebatur) tandem importunitate maximi cuiusdam Præfecti, XinKio dicti, victus (qui capitalis Christianæ Religionis hostis pridem fuerat) decretum fecit, vt Patres, qui Christianā rem in Sinis procurabant, eijcerentur omnes. Per varias prouincias Patres sparsi erant; vnde aliqui occultè à Christianis Præfectis seruati sunt, reliqui caueis clausi, Macaum sunt ablegati; quo in itinere incredibilia die noctuque in summis angustijs illis perpessi sunt; aliqui etiam crudeliter à Præfectis verberibus cæsi, non sine gaudio, quòd digni habiti essent pro nomine IESV aliquid pati. Ad hæc Vanlieus Christianam Religionem suis interdixit. Hac occasione Sinenses, qui ex Idolorum filiis ad Domini pascua accesserant, pulcherrima suæ Fidei ac constantiæ dedère exempla: cuius persecutionis narratio prolixior etsi alterius est loci, perstringenda hic tamen fuit, vt Diuinam Prouidentiam admiremur, quæ tunc acre bellum

Ob persecutionem in Christianos

Sinis

Sinis mouit, quando rem pacemque Christianam perturbabant. Eo certè anno effectum est vt Tartari radices illas in Sinico Imperio figerent, ex quibus tantum posteà creuerunt, vt Taimingam Familiam extirparint, ac Sinicum ferè totum occuparint Imperium, quando aliqui inter Sinas Christianam rem radicitus extirpatum ibant. Sed creuit, vti solet, persecutione Fides eam in magnitudinem, quâ hodie lætatur Ecclesia; & suum Sinæ Imperium, nisi rebus illorum afflictis succurrat Deus, penè amiserunt.

motam Deus Sinas punit.

Intereà tamen Sinenses de expellendo hoste solliciti, per Præfectos totâ Sinâ delectum habent. Sexcenta selectorum militum millia conscribunt: Rex etiam Coreæ (quæ oblonga peninsula est inter Sinam & Iaponiam,) duodecim millia, Sinico Imperatori in auxilium mittit. Cum hoc ergo potentissimo exercitu circa Martij initium M. DC. XIX. in Tartaros mouent. Tartari audacter obuiàm procedunt: aperto, & diu dubio marte pugnatum: tandem Sinarum exercitus fusus, & quinquaginta millia cæsa, & præcipui exercitu Duces. Tartari, vt solent, velocissimè victoriam prosequuntur: duas eodem die ciuitates diripiunt ac comburunt, igne ferroque vastantes omnia. Post hæc, prædantes ad ipsa vsque PeKing Regiæ mœnia penetrant; vrbis tamen expugnationem tentare non ausi, in quà infinita

Tartari in pugnâ victores.

nita erat tormentorum copia, & ad octoginta militum millia præsidium. Fatentur Sinæ, tantum pauoris ac confusionis Regiam inuasisse, vt iam de deserendà Regià Imperator cogitaret, ac Australiores petere Prouincias decerneret: quod re ipsà fecisset, nisi Præfectorum aliqui obstitissent, suggerentes illi, hanc fugam animos Tartaris addituram, & omnino totum turbaturam Imperium; nihil enim aliud esse fugere, quàm terras inimicis cedere. Fatentur præterea, quòd si Tartari impressionem fecissent, vrbem omnino occupaturos fuisse. Verum hi potiùs prædæ vbique inhiarunt. Longè enim lateque diffusi, vrbes, ciuitates, ac oppida obuia diripuerunt, & vbique ingentem Sinarum vim crudelissimè mactarunt; ac demum, reliquis locis omnibus relictis sine Præsidio, in vltimam Leaotung partem regressi sunt, spolijs onustissimi.

In Regia PeKing pauor ac confusio.

Abductis prædis reuertuntur Tartari.

Post hæc anno M.DC.XX. moritur Imperator Vanlieus: succedit eodem anno filius Taichangus; qui, dùm contra Tartaros nouas colligit vires, nondum absoluto quarto Imperij mése, & ipse moritur. Succedit ThienKius; qui vbi Imperium assumpsit, destinato ad Coreæ Regem Legato, actisque de misso ad auũ subsidio gratijs consolatur eum de suorum clade in Sinico seruitio accepta, magnificentissima ac Sinico Monarchà digna munera mittit, ea mente vt maiora extorqueret auxilia.

Moritur Vanlieus.

Succedit Taichangus; sed citè moritur

Eligitur ThiẽKius

lia. Coreani enim, vt situ loci, ita fortitudine bellicà ad Iapones accedunt proximè.

Coreani Sinis fortiores.

Vt porrò solidiùs imminenti malo obuiàm iret, ex toto Imperio noua accersit auxilia: ita ingentes exercitus in Leaotung transmisit, Tartaris in reliquas Prouincias vlteriorem ingressum prohibiturus; quibus vt faciliùs prouideret, annonam & reliqua submittendo, in Thiencin quoque portu ingentem nauium classem præparauit. Thiencin autem statio est, ad quam quà mari, quà fluminibus, ex totà Sinà facilè naues penetrant, ac congregantur incredibili sæpe numero. His igitur compendio itineris mari omnia facilè submittebat. Leaotung enim Prouincia tota ferè mari alluitur, & maritimo itinere duorum tantum dierum à Thiencin emporio distat; cùm terra in multò longiorem se tractum exporrigat.

Nouæ contra Tartaros præparationes.

Thiencin portus cōmodissimus.

Inter Duces auxilia adducentes, mulier fuit, quam verè Amazonem Sinensem vel Pēthesileam alteram vocabimus. Illa ex Suchuen, Prouinciâ satis remotâ, cum tribus millibus adfuit, viriles non modò animos, sed & vestes induta, imò & titulos assumens qui in virum, non feminam conuenirent. Hæc non rara contra Tartaros dedit fortitudinis exempla, & posteà quamplurima contra rebelles, qui in Sinicum insurrexerant Imperatorem. Venerat autem filioli loco, quem bello ætate non parem domi reliquerat in proprio Regno. In

Amazon Sina fortissima.

mon-

montibus enim Suchuen Prouinciæ Regnum quoddam est Sinis non subiectum, sed iuris sui: solùm quippe honoris causà titulum Regium ab Imperatore accipit Sinico; de reliquo Montani soli suo obediunt Regi, ac tributa soluunt: ac fortitudine bellica ceteris totius Imperij militibus longè præstant.

Piũ Christianorum inuentum. Hac vsi occasione, Christiani Doctores (Doctorum autem summa isthic æstimatio atque auctoritas est) præsertim Paulus & Michaël, Imperatori persuaserunt, vt à Lusitanis maiora nonnulla torméta peritosque eorum libratores deposcat. Erat Christianorum Præfectorum mens, eàdem occasione Patres ac rem Christianam apud Sinas restituere. Placuit res Imperatori: Patres, qui hactenus occultè ré Diuinam procurabant, adesse iubentur; noui non pauci admissi cum Lusitanis militibus sunt: ita res Christiana, consensu Imperatoris, ad hæc vsque tempora, fremente dæmone ac Christianæ religionis inimicis, perbellè processit, continuoque augetur. Ac Deus quidem Imperatoris in rem Christianam amorem liberalissimè remuneratus est. Antequam enim Lusitanica aduenirent subsidia, & Tartari omnino ex Leaotung eiecti sunt, & incolæ nimiã Tartari Regis crudelitatem detestantes, aduenientibus Sinis vltrò portas aperuère, in præsidia sic insurgentes, vt ipsam etiam metropolim Leaoyang recuperarint. Nam Rex Tartarus, *Tartari omnino eii ciuntur.*

rus, alijs bellis in Tartaria occupatus, subuenire in tempore non potuit. Ita partim res Imperij respirarunt, partim Tartari repressi sunt.

Ceterum quamuis instabilis fortuna Sinis lætitiorem ostenderet vultum, quieta tamen, more suo, non fuit. Nam Rex Tartarus, confectis in Tartarià rebus, iterum in Leaotung irrupit, ac præmissis sexaginta equitum millibus imperauit, vt metropolim Leaoyang obsidione cingerent; se deinceps priorem exercitium cum maioribus copijs sobsecuturum. Quadraginta horarum spatio munitissima vrbs iterum in Tartarorum peruenit potestatem, quibus tantà contentione vtrimque pugnatum est, vt ex Sinico presidio triginta millia desiderarentur. Nec Tartaris incruenta victoria fuit, magnam enim & quantam vix antea stragem acceperũt, viginti millibus suorum desideratis: imò vrbem non recuperassent, nisi à Sinico Præfecto, ingentibus sponsionibus corrupto, porta, vt Sinæ loquuntur, aperta fuisset. Vtut fuerit, Tartari vrbem receperunt. Prorex dolore victus suspendio vitam abrupit: Visitator Regius viuus in hostium venit potestatem, numquam tamẽ Tartaris honorem aut nomen Regium dare voluit, indignum ducens, Barbaro se sobmittere. Eà constantià ab ipsis hostibus laudatà, libertatem obtinuit. Verùm qui ab hoste vità donà-

Iterùm Tartari bellum mouent.

Leaoyang vrbs iterum obsidetur & capitur.

Proditor Sina.

nàtus eſt, illo longè crudelior, eam laqueo ſibi ipſe ademit, quòd ſciret, more gentis, apud Sinicum Imperatorem mortis ſe eſſe reum, quia infeliciter pugnarat. Occupatà in hunc modum vrbe, Tartari ciuibus edicto publico ſignificarunt, neminem ſe occiſuros, ſi more Tartarico capillos raderent, ac veſtes Tartaricas induerent. Tartari enim (vt ex occaſione nonnullos eorum deſcribam mores) capillos non alunt; caput continuò radunt; barbam etiam totam eradicant, oblongis relictis myſtacibus: in occipite modicos ſinunt excreſcere capillos, quos pulchrè contexunt, & ab humero quaſi caudam contemptim demittunt: biretum capiti æquale rotundum gerunt, at humile: hnc pretioſæ pellis faſcia per circuitum ambit, ad duorum vel trium digitorum latitudinem (ea plerumque caſtoris vel zibellinarum eſt; hæc pellis aures, frontem ac tempora à frigore defendit: quantum verò bireti ſupra pellis faſciam eminet, tantumdem rubra byſſus vndique ſparſa tegit, vel nigri aut purpurei equorum crines, quos pulcherrimè tingunt: geſtamen planè commodum nec inconcinnum. Veſtes illis ſunt oblongæ, ad talos vſque demiſſæ, ſed ſtrictis manicis (non latis, vt Sinarum ſunt) & parum ab Hungaricis aut Polonicis differunt: manicæ in equinæ vngulæ figuram deſinunt: cingulo ſe ſtringunt, ex quo à lateribus vtrimque ſtrophiola pendent,

Edictum Tartarorum.

Tartarorum veſtis, ac mores.

dent, ad faciei manuumque munditiem: cultellus etiam ad vſus pendet, & marſupia duo, in quibus tabacum aut ſimilia ſeruant. Siniſtro latere ex eodem cingulo acinacē ita ſuſpendunt, vt acumen præcèdat, manubrium à tergo eleuetur, vnde etiam à tergo dexterà manu extrahunt cum pugnát, quod vnà manu fit abſque vaginæ contactu. Calceis vix vtuntur; ocreas ſine calcaribus adhibent, ex curato equinocorio, aut ſerico panno factas; ſoleas ſæpe ad trium digitorum altitudinem pulchrè æquales extollunt: ſtapedes equitando adhibent; ephippia noſtris humiliora ſunt, & latiora. Cæterum ſatis pulchrà faciei ac corporis conſtitutione ſunt, albo colore, latam plerumque vt Sinæ faciem habent, naſum non omnes æquè ſimũ, neque oculos tam paruos: parum loquaces, & quaſi cogitabundi equitánt: mores eorum reliqui, noſtris Boſphori Tartaris non abſimiles, ſed minùs barbari. Exteris mirè gaudent: moroſam Sinarum grauitatem non ferunt; atque hac cauſà in primo congreſſu humaniores apparent.

Hæç de illorum moribus pauca. Vt vero ad vrbem ab illis occupatam reuertamur; cùm in eà ex alijs prouincijs quamplurimi ditiſſimi adeſſent mercatores, liberum illis diſceſſum cum rebus ſuis permiſerunt, iubentes vt quamprimum vrbē deſererent. Hi

Tartarorum perfidia. non intellectâ Tartarorum perfidiâ, cum diuitias ac merces egressi vrbe exportarent, vix tribus millibus passuum ab vrbe aberant, quando à Tartaris inuaduntur, & ad vnum necantur; illis spolijs ditissimi, in vrbem timore plenam (nam similem Tartarorum perfidiam formidabant) regressi sunt.

Tartari quiescunt. Verum quia Tartaris magno stetit prædictæ vrbis expugnatio, suorum clade deterriti, vltra progredi non sunt ausi: nam in reliquis vrbibus similia timebant. Sciebant enim omnibus optimè prouisũ à Sinicis fuisse Præfectis. Imperator enim ThienKius non modò antiqua loca benè munierat, verum multas in difficilioribus aditu locis munitiones extruxerat, quas inter Xanghai maxima ac nobilissima erat in Insulà Cu, vbi ingentem militum numerum disposuit, quibus Tartaris transitum prohibebat. Sed maximè Tartaros inhibuit fortissimus Dux Maquenlungus; qui ingenti classe insulâ Coreæ vicinam occupauerat in faucibus Yalo fluminis. *Regis Sinarum fortissimus Dux* Hic Tartaros à tergo infestauit quam maximè, adeoque sæpissimè in varijs velitationibus fudit: vnde totam Tartarorum in se curam conuerterat. Erat Maouenlungus ex Quangtung Prouinciâ, vbi ex Lusitanorum commercio multa rei militaris rudimenta didicerat: quàmplurima etiam tormenta, quæ naufraga Hollandorum nauis in littore

de-

depoſuerat, conſecutus, eorum non nullis mœnia Ningyuenſium instruxit. Hanc enim vrbem Sinarum imperator loco Leaoyang. Metropolis titulo donauerat, in quâ nouus Pro-rex, ac Regius habitabat Viſitator cum exercitus robore,

Noua Metropolis in Leaotung.

Quieuère itaq; Tartari ad annum vſq; M.CC.XXV. quo demũ cũ maximis copijs Ningyuen nouã metropolim agreſſi ſunt, poſtquã magnis promiſſis Maouen lungi fidem tentaſſent. Vt ad ſuas eum partes allicerent, dimidium Sinici imperij promittunt ſi ad illud occupandum cum delectâ ſuorum manu ſe adfuturum ſponderet: at ille non minus fortis quam fidus, ſpretis Tartarorum promiſſis, Ningyuen vrbi per ſuos auxilio fuit: vnde Tartari cum clade decem millium reiecti, inter quos & regis filius. Quamobrem irâ frementes, per concretum mare Thaoyuen inſulam inuaſerunt; decem millia præſidiariorum ad vnum occiderunt, & incolas omnes miſerè trucidarunt: atque ita cladem acceptam vlti, in Tartariam redierunt, non quieſcendi animo; ſed vires maiores congregandi, Ita rebus ad annum vſque M.D.C.XXVII. quo ThienKius Imperator adhuc iuuenis obijt, vtcumque quietis, cum eo Sinicum imperium quodammodo corruit. Sed & Tartarus Rex, eodem anno, qui crudeliſſimè tot occiderat homines, mortuorum

Fideliſſimus Sinis Dux.

Clade afficiuntur Tartari.

Tartarorum crudelitas.

Moritur Thien-Kius Imperator, & Rex Tartarus.

numerum auxit. ThienKio in Sinico Imperio successit illius frater Zungchinius, infelicissimus Imperator ob suorum perfidiam; de quo plura infra. A Thienmingo vero Regnum Tartaricum ad Thienzungum filium deuenit. Hic patris gubernandi modum mutauit: Sinas meliùs tractare cœpit, ac humaniter excipere, salubri quidem consilio, si longior ei vita contigisset; sed & bono euentu, quia filio exemplum reliquit, comitate potiùs quàm armis debellandi Sinas.

Zungchinus in Sinis eligitur Imperator.

Thienzungus, Rex Tartarorum, humanior.

Hoc autem anno, cum insolentes Maouenlungi milites ab hostibus otium haberent, amicis Coreanis, rapinis ac alijs militaribus insolentijs negotium facessunt: vicinas terras vbi in præsidio erant, HienKien præcipue Prouinciæ incolas ita vexarunt, vt eorum quàplurimi indignatione moti, ad Regem Tartariæ transierint; cui & suaserunt; vt per milites Coreano indutos habitu, Sinicum inuaderent exercitum, nihil sibi ab amicis Coreanis metuentem; & suã insuper ad hoc facinus (Patriæ, Regi, ac Sinico Imperatori perfidi) operam obtulerunt. Placuit Tarraro consilium: Pro-regem ergo cũ potentissimo exercitu mittit. Hi itinera mõstrantibus Coreanis, nihil tale suspicantem Sinicum exercitum, per agros palabundum inuadunt. Ac primùm quidem nondum paratum ad vim repellendam, ingenti strage

Militum insolentia Coreanos exasperãt.

Tartari in Coream introducti.

Maouenlungus inuaditur.

ge afficiunt; deinde, vbi Maouenlungus Tartaros esse animaduertit, quātà potest diligentià ordines instruit, ac egre¸iè Tartarorū vim repellit. Pugnatur vtrimq acerrimè, donec tandē Maouenlungi virtus coacta est cedere. Cū suis itaq; ad naues fugit, ac Insulam repetit, relicta manu, quæ Tartarorum vim sustineret, dum reliqui naues conscenderent. Tartari, quòd eum omnino non debellassent, & Maouenlungus euasisset, quem vnicum petebant, se à Coreanis deceptos credunt; præsertim cùm & cruentam habuissent victoriam. Inde irà frementes, in ipsos perduelles irrumpunt, & ad vnum necant. id quod & ipse Rex Tartarus posteà damnauit. Eodem deinde impetu, confines Tartariæ Borealiores quatuor Coreæ Prouincias depopulantur. Intereà Rex Coreæ exercitum suum colligit, vt Tartaris resistat; & Maouenlungus quoque reparatis viribus Coream ingreditur, cladem à Tartaris acceptam vlturus. Peruenerant iam, Victores Tartari ad fauces montium, per quos ad Regiam vrbem Coreæ iter est septem leucis ab eà distantes: has Rex Coreæ cum magno occupauerat exercitu. quem Tartari animosè inuadunt. Vix prælium inierant, quādo magnis itineribus Maouenlungus adest, & à tergo Tartaros adoritur. Hi à fronte ac à tergo clausi, vbi nullum nisi in manu & armis effugium vident, salute vtrimque

Corea vastatur.

Triū exercituum pugna, ac strages.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

que desperatè diuisi, duorum exercituum vim egregiè sustinent. Pugnantium is ardor fuit, cui parem Sinæ nunquam viderant. Mira dictu res, ex tribus exercitibus nullus victor fuit, deleti propè omnes: ex Tartarico quinquaginta millia desiderata sunt; ex Coreano septuaginta millia; ex Sinico autem rarissimi euaserunt: quod maximè in eum Tartari, aperiendæ sibi fugæ irruissent; quà datà, effusè Tartariam repetiuère: Ita eorum nullus victoriam obtinuit, aut victoriæ cursum prosequi potuit: Coreæ tamen Rex, reparato vtrimque exercitu, vacuas à Tartaris Prouincias facilè recepit suas.

Orientalis Leaotung pars Tartaris paret

Post hæc sæpe Leaotung ingressi Tartari, Orientalem partem totam in suam redegerũt potestatem; inde in aliam partem ingressi, prædas egerunt; pedem tamen figere numquam potuerunt, sæpè cladibus affecti sunt, ac repressi. Iam enim Lusitani tormentorum tractandorum periti septem aduenerant, qui tum per se, tum per Sinas à se edoctos egregiam Imperatori Sinico nauarunt operam, præcipuè vbi summam belli regebat Sun Ignatius Pro-rex, Christianis sacris initiatus; de cuius rebus ac exitu aliquà infrà dicenda.

Lusitanica auxilia adsunt.

Subdolus ac perfidus Sinarũ Dux.

Hoc rerum statu, Imperator Zungchinius cum amplà potestate, ac nouis exercitibus Yuenum Ducem misit in Leaotung, eique mandauit ut pacem iniret cum Tartaris, si

illam

illam admitterent Iam enim intra Sinicum Imperium latrones exorti, illud perdituri excreuerant, qui magis quàm Tartari Imperatorem animum habebant. Erat Yuenus subdolo ac astutissimo ingenio prædıtus; sermone simul & calamo eloquentissimus, qui rationibus ex militari peritià deductis, non modò Imperatorem, sed & Regiæ summos Præfectos dementarat. In eo itaque spem totam Sinæ posuerant: nec spe suà Imperator frustratus fuisset, si nequissimus Yuenus bonum publicum ac fidem spretis diuitijs prætulisset: nam à Tartaris ingentem auri vim accepit; quo corruptus, primo Maouenlungum (quem vnum Tartari timebant) fidissimum ac fortissimum, conuiuio exceptum, propinato veneno necauit: deinde iniquissimis conditionibus pacem cum Tartaris fecit, ad Tartarorum arbitrium, quorum opibus inhiabat. Eas conditiones, à Pacificatore empto admissas, vbi Imperator vidit, indignatione motus, rescidit. Quid faciat hoc loco Yuenus? Vt Imperatorem ad eas admittendas cogeret, anno *M.DC.XXX.* Tartaris suadet, vt alià vià, non per regionem quam ipse cum præsidio habebat, Sinas ingrediantur; se enim nihil moturum. Tartari cognità illius auaritià, securi consilium admittunt, à tergo iam nihil metuentes, PeKing Prouinciam ingrediuntur: quamplurima di-

Maouenlungus veneno occiditur.

 ripiunt

ripiunt loca: vrbes ac ciuitates vastant; ipsam demum PeKing Regiam obsident. Iam Præfecti Imperatori suadebant, vt eà relictà Australes peteret Prouincias: at ille mortem sibi potiorem ratus, quàm è Borealibus partibus fugam; ne ex Regià quidem abeundi facultatem cuiquam concessit. Intereà Tartari impressionem faciunt, & cum clade suorũ sæpius reijciuntur. Aduocatur etiã Yuenus, cuius nondum innotuerat perfidia, vt Tartaris resistat. Adest illicò, ne videatur perduellis: ad ipsa vsque mœnia Regiæ accedit, cuius vastitas magnum inter duos exercitus interuallum erat, vnde & Tartaricus & Sinicus videbatur exercitus. Sed Yuenus nihil magni agit; imò Imperatori persuadere conatur, vt à se factas Pacis conditiones admittat. Mens vna illi erat, vt quàm ditissimus domũ suam rediret. Nec fefellit Zungchinium proditoris, quamuis altà simulatione tecta, cupiditas. Ergo nullo cum Præfecto re communicatà, Yuenum inuitat in vrbem ad militare consilium. Per murum intromissus est, nullà apertà portà, obtendente Imperatore nimiam Tartarorum vicinitatem; reuerà autem, ne illius ingrederetur exercitus. Habebat summos Præfectos fautores aliquos, ac amicos Yuenus, à quibus cùm non admoneretur de infesto Imperatoris animo, quem & ipsimet ignorabant, satis securus ingreditur.

Regia PeKing obsidetur.

Perfidus Dux mirà arte capitur ac occiditur.

At

At vbi verò ad conspectum Imperatoris venit, capitur illicò, & breui habitâ quæstione trucidatur. Tartari cognitâ illius morte, antequam nouus daretur Sinico exercitui Præfectus, vrbe Regiâ relictâ, circumiácentem Regionem vastant, in Xantung vsq; progressi: demum spolijs onusti in Leaotung regrediuntur. Post hæc ad annum vsque M.DC. XXXVI. varia fuit belli fortuna, numquam tamen Tartari intra Sinas pedem figere potuère, semper eiecti. Eodem anno moritur Tartarus Rex Thienzungus, cui filius successit Zungteus, qui modò Sinicum Imperium gubernantis, pater fuit. de quo hæc sunt memoriæ tradita.

Tartari Pe King Prouinciâ vastatâ excedunt.

Moritur Tartarorũ Rex; alter succedit.

Iam antequam regnare cœpisset, magnam prudentiam præ se tulit Zungteus; comitatem in primis ac reliquas Regias virtutes, si quis alius gentis suæ, coluit. A patre missus, adhuc puer, Sinicas indutus vestes, inter Sinas occultus vixit: mores, litteras, doctrinam ac sermonem Sinensium accuratè perdidicit. Regnum adeptus, Decessorum suorum gubernandi modum in melius mutauit; patrisque exemplum hac parte secutus feliciter superauit. Nam animaduertens suorum nimiá crudelitatem in tractandis Sinis ne quid magni efficerent, obstitisse; vt Imperium, cui inhiabat, non minùs amore quàm armis subigeret, alios mores induit: aduenientes Sinas

Zungteus nouus Tartarorum Rex, comis ac prudens

quos.

quoſcumque amore & beneuolentià demerebatur, captiuos benè habebat, & ad obſequium ſuum inuitabat, vel liberos dimittebat. Ita, creſcente comitatis eius famà, quamplurimi Duces & Præfecti ad eum confugiebant; à quibus deinde adiutus, ſicut eorum amorem ſibi conciliare nouerat, ita & Imperium magnà ex parte occupauit. Satis enim conſtat, plus ſæpè in obtinendis ac firmandis Regnis valuiſſe amorem quàm arma; & nimià in ſubditos ſæuitià frequenter amiſſum, quod armorum potentià fuerat feliciter occupatum. Vbi ergo Sinis innotuit, ſe apud Tartarum Regem non modò aſylum, ſed & gratiam habere, plurimi Sinici Imperatoris iram fugientes, ad Tartarum ſe recepére. Eſt enim Sinicæ gubernationis inhumana illa quidem, ſed in ſpeciem neceſſaria, ob quorundam perfidiam ac auaritiam, conſuetudo, vt Duces & Præfecti illi morte mulctentur, in quorum adminiſtrationem infelicius quidpiã incideret: facilè enim ſibi perſuadent, illud non ex inconſtantis fortunæ viciſſitudine ortum; ſed vel ex negligentià, vel perfidià: Si quis aduerſo Marte pugnam iniit, ſi commiſſam ſibi Prouinciam perdidit, ſi populi defectione, milites ſeditione tumultuantur, ea Reip. vulnera, vndecumque prouenerint, ad Præfectos tranſeunt, quorum paucis vita relinquitur. Cum itaque non rari Duces aut

Comitas potior in occupãdis Regnis.

Barbarus Sinarum mos.

Præ-

Præfecti hinc Tartari humanitatem, inde Imperatoris iram reformidarent, hanc fugientes, illam datâ occasione amplectebātur. Quæ res me admonet, vt quid Proregi Ignatio, Deo ac Regi fidissimo non minùs quam fortissimo Duci acciderit, expanam. Hic, totâ stupente Sinâ, Tartarorum asylum, & suorum militum promissas vires vitæ postposuit ac fidelitati; & maluit in ingrata patriâ, etiam iniustâ ex sententia, carnifici caput amputandum submittere, quàm vel illam relinquere, vel minimum in Imperatorem, etiam iniqua statuentem, crimen committere. Poterat fortasse (vt milites illi suadebant sui) & Regnum occupare; sed occumbere maluit, quàm infidus, vel Patriæ profugus ac proditor audire. Postquam ergo non raras habuisset victorias, & quamplurimas à Tartaris recepisset vrbes, ac omnino eos iam debellandi spes adesset, accidit, vt illius milites, multo tempore solitis stipédijs carentes, per seditionem, amicam vrbem inuaderent ac diriperent. Sæpiùs Ignatius de suorum militum inopiâ Imperatorem monuerat, & stipendia per supplices libellos petierat: sed eius libelli in Regia à Præfectis supprimebantur, quorum auaros animos pecuniâ aut donis, vt reliqui solent, non emebat. Prætereà cùm Christianis sacris initiatus esset, ac verè pius, nihil nisi rationi ac iustitiæ consentaneum in suâ agebat guberna-

Ignatius fortissimus Dux Christianus, iniuste occiditur.

Ignatii fidelitas.

natione. Quà re Expræfectorum præcipuè in se odium accendit, qui (vt est pluribus solemne) ob accepta à litigantium parte munera, contra aliam partem fauorem petebant apud Ignatium. Sed frustrà erant, si à postulatis abesset iustitia. Quam illi repulsam non virtuti, sed superbiæ tribuentes, seque ab Ignatio contemptos rati, cum amicis in Regia Præfectis agebant, vt stipendia differrentur, hac ratione Ignatium perdituri. Accedebat & ipsorum in Regià Præfectorum inuidia & indignatio, non ferentium hominem suà virtute ad illam peruenisse dignitatem, quam solis Doctoribus debitam crederent: perinde ac si doctiores etiam fortiores essent. Erat enim Ignatius secundi litteratorum gradus, & lauream Licentiati, non Doctoris, obtinuerat.

Ignatii iustitia.

Hoc rerum statu, seditione non contenti milites, vbi proximum amantissimi Ducis periculum ipsorum causà insonti iam incumbēs animaduertère, vt Prouinciam sibi occupet, ac regnet, hortantur: imò vt debitum iam pridem tantæ virtuti Imperium inuadat, persuadere conantur; operam ad omnia fidelissimam spondent; extirpandos clamant Præfectos, qui priuato potius odio explēdo, quàm Imperatoris sui promouendo obsequio studerent. Sed Ignatius prudentibus monitis militem à maiori violentià prohibet, imò obsequentem reddit & quietum, ac pro Sinico

Im-

Imperatore stare iubet, cui fidem iurasset; auctores etiam præcipuos seditionis punit. Merebatur hæc Ignatij fidelitas maiorem æstimationem eà quam apud Imperatorem, vel summos in Regià Præfectos inuènit. Ea enim contemptui habità submisso alio Duce ac Pro rege, Ignatius in Regiam adesse iubetur. Non ignorabat se tunc temporis ad mortem peti; quod & militibus suspicari facile erat vnde ira frementes pro illo arma sumunt: nullo pacto se Ducem suum optimum deserturos coniurant, & denuo Ignatio suadent vt ad Regiam non accedat: *Nostrum*, inquiunt, *erit te incolumem conseruare; nobis vires sunt, per fidorum æmulationi & potentiæ pares*. Ad hæc surdus Ignatius indignantes demulcet, vrgetque vt Imperatori suo fidelem semper operam nauent. Atque ita maluit ingratum patriæ solum proprio sanguine irrigare, quàm inimicorum suorum sanguinem militum viribus propinare, satius ducens in patrià subire immeritam necem, quam ad inuitátem Tartarum confugere. Non eadem quamplurimis illius exercitus Ducibus ac militibus fides fuit. Ad Regem enim Tartarum defecère, multorum exemplum secuti, quos à Tartaro benè exceptos videbant, non verò Ignatij in fide constantiam. Horum iam aliqui Tartarorum sunt summi præfecti in Sinico Imperio; aliqui etiam Regulorum

Ignatius mauult mori quã regnare, vel Tartaro seruire.

obti-

obtinuerunt dignitatem, quia fidelem illi contra Sinas operam nauarunt, cuneorum instar, qui in sui generis ligna facillimè penetrant.

Cæterùm hoc bellum Tartaricum, quamuis Sinis hactenus magnum fecisset negotiū, deinceps tamen quasi sopitum elanguit: ita vt Sinas à maioris damni metu securos redderet. Occidentalis enim Leaotung pars vndequaque validè munita erat, & ingens in confinijs contra Tartaros exercitus stabat: qui insulam Cu occupans, vlteriorem ingressum intercludebat Tartaris, qui Orientalem occupabant partem. Maximum itaque periculum à perduellibus ac latronibus intra ipsum fuit Imperium; à quibus demum destructum est, ac Tartaris traditum. Supra iam horum motus attigi: deinceps fusiùs de illis agendum, vt quo pacto Tartari Imperium occuparint, intelligatur.

Potissima perdendi Sinici Imperii caussa Latrones.

Primi perduelles insurrexerunt in Suchuē Prouinciâ, quorum tam prospera fuit fortuna atque audacia, vt post direptas multas ciuitates, demū & Metropolim ipsam Chingtu obsiderent; de quà & actum fuisset, nisi Amazon illa Sinensis suprà memorata cum suis subuenisset. Eius igitur fortitudine inde cum clade expulsi, sed non omnino deleti montes repetiuère, nouas perditorum hominum turbas congregantes. Hos secuti sunt

Latrones varii.

Latrones reprimuntur, sed non delentur.

sunt alij in Queicheu Prouinciâ, qui ob latam iniustam sententiam in lite duorum Dynastarum, insurrexerunt, duce vno, qui causâ ceciderat, Magnate; ac primo impetu Præfectos iniustæ sententiæ auctores occiderunt, & Proregis exercitum fuderunt. Verùm reparato mox exercitu, ab eodem superati, sed non extincti sunt. Sub hæc v. gente fame, quæ ingens eo tempore in Boreali Sinarum parte per inauditam locustarum plagam fuit, quamplurima alia latronum capita exorta sunt, præcipuè in Xensi Prouinciâ ac Xantung. Hi primò, numero pauci ac viribus, prædas per pagos, & oppida agebant; inde montes petentes in ijs latitabant; cumque tam facili negotio sine vllo labore non modo cibos, sed & diuitias raperent, quamplurimi continuò aggregabantur. Huic seditioni magnum incrementum addidit Imperatoris Zungchinij insignis auaritia, qui à populis tributa omnia extorquebat, perinde vt anno felici rebusque florentibus. Hi ergo cũ à Præfectis reprimi citò non possent, paulatim numero ac animis aucti, in octo per varias Prouincias creuerunt iustos exercitus. Ab his vt quisque manu audaciàque promptissimus habebatur, in Ducem eligitur; & mox acta iam latronis personâ, armis ac diuitijs fortes, iam ad ipsum aspirant Imperium. Ac primò quidem, vt quisque alteri præriperet

Fame Latrones auget.

Et auaritia Imperatoris.

Latrones Duces cudunt, ac ad Imperium aspirant.

ret

ret quod ipse optabat, inter se pugnarunt: demum res eo deuenit, vt duo tantùm Duces præcipui superessent, qui reliquorum milites, post victorias, extinctis eorum Ducibus, ad sua sequenda vexilla ac fortunam inuitarunt. Illi vero cum minimè dubium expectarent supplicium, si quo casu à Sinicis Præfectis exciperentur, facile victorem sequebantur. Primus inter hos latronum Duces Licungzus dictus est, secundus Changhienchungus; vterque facinoribus editis & ferocià insolens; qui ne alter ab altero tamquam æmulo deleretur, longius inuicem discesserunt, fortunam quisque suam secuturi. Licungzus Boreales Xensi Prouinciæ ac Honan partes tenuit; alter Suchuen, & Huquang diuexabat. Verùm ne si de vtroque mixtim agamus confundatur narratio, Licungzo priorem locum dabimus: qui potissimè in causa fuit, cur Tartari Imperium illud occupauerint; quod ipse iam tenebat, si moderationi clementiam adiunxisset. Subsequentur deinceps res ab altero gestæ.

Latronum præcipua capita.

Anno itaque M D C. XLI. latrones ex Prouincià Xensi (ubi quamplurimas ciuitates ac oppida expilauerant) ingenti numero in amœnissimam Honam Prouinciam irrumpunt, & recta nobilissimam Metropolim, Caifung dictam, petunt ac obsident. Illam ingens defendebat præsidium; vnde tormento-

Latrones Prouinciam Xensi & Honam vexant.

to-

torum curulium sæuiente in eos procellà, cũ clade obsidionem deserere coacti sunt. Inde populabundi circumuicinas inuadunt ciuitates ac vrbes; & quamplurimas diripiunt. Ita viribus aucti, annonà quamplurimà, ac perditis hominibus congregatis, iterùm metropolitanam petunt; quam cùm desperarent, vi aut assultibus occupari posse, longà obsidione ad deditionem cogere statuunt, vt ditissimis opulentissimæ vrbis spolijs augerẽtur. Vrbs hæc tametsi trium ferè leucarum ambitum habet, vndequaque tamen cingunt, vt nihil vrbem inuehi posset. Præfecti per duos menses, quibus aliò latrones diuerterant, quamplurimã quidem annonam cõgregauerunt, sed quòd tota Prouincià frugũ alioquin abundantissima, earum inopiam à sterilitate pateretur, non fuit tanta annonæ copia, quanta sex mensibus infinitæ populi multitudini alendæ sufficeret. Sex ergo menses tenuit hæc obsidio pertinacissima; & quãuis ad sũmas angustias famis presidiarij peruenissent, numquam tamen cum hoste paciscí voluerunt, auxilium ab Imperatoris exercitu sperantes. Calamitatis magnitudo excessit modum, & Ierosolymitanæ similis, si non maior, videri potuit Oryzæ librà, argenti librà vendebatur; corij antiqui putridi libra, decẽ argenteis: cadaueris humani caro publicè tamquam porcina prostabat: mortuos in pla-

Caifung nobilissima vrbs obsidetur.

Inaudita fames.

teis exponere, vt illorum essent cibi qui mox aliorum futuri erant, pietas putabatur. Reliqua dirissima taceo. Vrbs in planitie sita est ad Australem partem ingentis ac præcipitis fluminis, quod Hoang Sinæ vocant, nos Croceum vel luteum dicimus, à colore luteo, quo semper turbidum fluit: vnà ferè leucà distat hoc flumen ab vrbe; cumq. eius aquæ vrbis planitie altiores sint, eiusdem littora aggere longissimo ex quadratis lapidibus muniuntur, ne superfundat se vrbi. Ad hos aggeres tandem Imperatoris exercitus venit, ratus sine pugnà hostes omnino deleri posse aquis, si aggeres dissolueret. Ac suspicio aberat aquas ad tantam alltitudinem peruenturas, vt altissima vrbis mœnia superarent. Fortè per id tempus Autumni crebriores solito pluuiæ fuère, quibus sic flumen intumuit, vt maiores voluens vndas ruptis latius quàm pro necessitate aggeribus non modò quamplurimos hostium ruinà inuoluerit, sed & amicam vrbē totam submerserit, plus quàm trecentis hominum millibus aquà haustis. Ita nobilissima vrbs, quæ iam antiquis temporibus Imperatorum sedes fuerat, non campus, sed lacus quidam repentè fuit: domus omnes vndarum vi non modò tectæ, sed & omninò dirutæ sunt. Cum illis perijt & Templum, & Sacerdos Societatis nostræ R. P. Robertus de Figueredo ibidem submersus: qui

Caifung vrbis aquis mergitur.

cùm

cùm maturè se periculo posset subducere, maluit animam suam pro ouibus suis ponere; non raros enim Christianos vrbs habebat. Contigit huius vrbis excidium nonà Octobris M.DC.XLII. Eodem tempore latronum Dux Licungzus Regis titulum assumpsit, dictus Xunuang, quod prosperum Regem sonat, & mox iterùm Xensi Prouinciam inuasit, ac totam occupauit, postquam Honan ferè totam in suam redegisset potestatem. Vbi ad Xensi Prouinciæ Metropolim Sigan venit, à præsidio quidem aliquantisper repugnatum est: post trium tamen dierum obsidionem vrbs intercepta est: totidem dierũ spatium militibus ad prædam concessum in victoriæ præmium. Intra eamdem deinde vrbem totius ferè Prouinciæ annonam collegit, tum vt populos in officio contineret, tum vt Imperatoris militibus uastitatem obijceret. De Imperio quoque uelut obtinendo iam securus, titulum Imperatoris assumpsit, & familiam quam fundare meditabatur, Thienxunã dixit. Thienxun Cælo obedientem sonat: quo titulo populis ac militibus suis persuadere conabatur, Cæli esse uoluntatem ut imperaret, atque à Cęlo imperium sibi tradi, ut populos ab Imperatoris auaritià liberaret, & Præfectos sui studiosos, populoque graues extirparet. Speciosus titulus, cui Sinæ facilè arrident: à Cælo namque dari Imperia credunt;

Dux latronum Regis titulum assumit.

Xensi Prouincia occupatur.

Latronum Dux Imperatoris Sinarum nomen assumit.

dunt; nec humanis artibus aut vi occupari debere existimant. Post hæc, vt factis præ se ferret quod titulo ostentabat, plebem perbellè tractare cœpit, nullam suis violentiam permittere, Præfectos solos quotquot assequi poterat, neci tradere, Expræfectos pro modo diuitiarum quas collegerant pecuniâ mulctare, subiugatis populis tributa remittere, nouos Præfectos vrbibus ac ciuitatibus occupatis assignare, denique vt subditos comiter ac magnâ tractent æquitate seuerè præcipere. Ita facillimo negotio occupatas regiones subditas hàbuit, nouum regiminis modum omnibus laudantibus atque amantibus: aliàs enim parua est fidelitatis cura, vbi exorta obsequia tyrannis imperat. Duo Patres nostri versabantur hac in vrbe, R.P. Ignatius d'Acosta, & R.P. Petrus Fabri, quos initio quidem, cùm milites Metropolim diriperent, perstrinxit communis clades; demum pro exteris cogniti, tanquam hospites benè sunt habiti.

Bonum latronis regimen.

Intereà in Regiâ tertia ac potissima perdendi Imperij causa excreuit, cuius initia iam tum Imperatore ThienKio pullularunt, Præfectorum dissidia, factiones, ac æmulatio ob nimiam Eunucho Gueio concessam potentiam, quem non modò ad summos honores euexerat ThienKius, Imperij vniuerso plenoque regimine illi concesso; sed & Patris titulo honorabat. Hic ergo gratiâ abutens, sūmos

Alia perdendi Sinici Imperij causa, Præfectorum discordia.

mos etiam Præfectos leuissimà de causa vel necabat, vel in ordinem redigebat; præcipuè illos, qui vel scriptis, vel verbis, vel minori exhibito honore Eunucho non adulabantur, vilissimo homini subesse dedignantes. Et quamuis alioquin satis benè Rempublicā administrasset, multos tamen exasperauit; atque inter eos, etiam Principem, qui post ThienKium sine sobole extinctum Imperator fuit Zungchinius; cui in adeundo Imperio Eunuchus quidem obstitit, sed irrito & infelici conatu. Hinc Præfecti in binas (vt ipsi vocant) Academias diuisi, paulatim se extulère, rei propriæ magis quàm publicæ intenti. Cæterùm dum quælibet ex partibus aliam opprimere ac extirpare conatur, vtraque bonum Imperij publicum prætendens, illud ipsum negligebat; partiarios tantùm suos extollere, aut rebus præficere, inuidà emulatione tentabat: & cum huic potentissimo malo mederi vellet Zungchinius ipse Imperator, non paucos ex præcipuis Præfectis ac Eunuchis exasperauit. Vbi enim Imperium assumpsit, supra modum in Eunuchi fautores sæuijt, & Eunuchum tandem ipsum cum pluribus alijs eidem factioni illigatis de medio sustulit, mirabili planè tragœdià cuius hæc est catastrophe. Zungchinius, vt Eunuchum pessumdaret, atque ab Imperij gubernaculis amoueret, dedit illi mandatum, in speciem honorificum, vt

magnifica Imperatorum ac parentum suorum sepulchra viseret, inspecturus num aliquid operis ornamento deesset. Non potuit Eunuchus tam splendidum imperium detrectare: sed breui didicit, quo consilio ad sepulchra visitanda mitteretur. Cùm enim aliquousque progressus esset in itinere, oblata est ei capsula inaurata, funem byssinum continens, quo seipsum mandato Imperatoris, suspendere debuit; quod genus mortis apud Sinas maximè censetur gloriosum. Inde factum est, vt ex vtràque factione plurimi Imperatorem prodiderint, qui cum latronibus secreta habebant consilia. Hinc vel nulli mittebantur exercitus, vel nihil magni efficiebant, ab æmulis turbati ac impediti. imò sæpè, cùm possent rem benè gerere, occasionem dimittebant, ne Magistratibus, quorum Duces æmuli erant, meritum aut gratiam apud Imperatorem victorijs conciliarent, quasi eorum ductu & consilio hostes vicissent. Quæ dissensiones tam opportunè acciderunt latronibus, vt ad ipsam Regiam accedentibus, idem fuerit venisse, vidisse, ac vicisse: quod iam narrare aggredior.

Latrones Xensi Prouinciam occupant.

Cùm hæc agerentur in Regiâ, Licungzus latronum ductor, stabilitis in Xensi Prouinciâ rebus, Ortum petit: Croceum fluuium nullò defendente tam facilè superat, quàm facilè à paruâ manu impediri transitus

po-

potuisset: fluit enim ille magnà aquarum mole, ac violentia, medius inter Xensi & Xansi Prouincias; illam ad Occasum, hanc ad Ortum habens: sed cum nemo obsisteret, superato fluuio facilè quoque primam ciuitatem ditissimam Kiangcheu occupauit quæ in Australiori iacet Prouinciæ parte, Croceo vicina. Est etiam-num illa in vrbe superstes R P Michael Trigautius è societate IESV, viri illius Apostolici P.Nicolai Trigautij nepos. Exinde eodem fortunæ cursu ciuitates reliquæ vltrò se Licunzi potestati dediderunt, vel vt se à maioribus molestijs liberarent, vel nouum regimen inconsultè amplexantes. Sæpe enim in nostram perniciem nouitatibus ac mutationibus gaudemus, & veteribus meliora sperantes, deteriora inuenimus. Sola Metropolitana vrbs Taiyuen aliquot diebus vim experiri voluit: sed ipsa quoque occupata, ingentes moræ pœnas dedit, Præfecti omnes necati, ac noui à latronibus substituti sunt. Zungchinius Imperator, vbi audiuit latrones iam Croceum superasse, & Xansi Prouinciæ, Regiæ confini, imminere ingentem per Colaum; summum scilicet Præfectũ exercitum misit, qui lattonem detineret saltem, si debellare non posset. Nihil tantus egit exercitus, & maxima quoque militum pars ad latrones defecit: Præfectus ipse, qui Colaus Lius dicebatur, rebus desperatis sibi

Imperator Sinicus turbatur.

ipsi laqueo vitam ademit. His auditis, cogitabat Imperator Borealem PeKing Regiam relinquere,& NauKing Australem petere: sed vt maneret,tum à fidis,tum à perfidis persuasum est: ab his quidem vt faciliùs,antequam eorum paterent proditiones,latroni Imperatorē traderent;ab illis,bono vt putabant consilio: nam fugere,erat Impèrium magis turbare; sperabant enim Regiam,ingenti præsidio munitam, defendi posse,& ob Imperatoris præsentiam reliquas omnes Prouincias ad defensionem aduolaturas nō dubitabant. Bonum videri poterat horum consilium, si Regia proditoribus caruisset.

Latronum stratagema.

Intereà latronum Ductor (quia non minus ingenio quàm manu promptus erat) vulpinam pellem leoninæ assuens, ex suis militibus quamplurimos mutato habitu in Regiam paulatim intromittit, datà pecuniâ vt mercaturam in eà latitantes exercerent;conductisque tabernis,caupones, aut minorum rerum mercatores esse iubet, donec ad mœnia cum toto exercitu aduenirct: tunc verò vt intra vrbem tumultus excitent imperat. Mirum fuit horum silentium, quodque inter perditissimos infimæ sortis homines sperari vix potuisset Huic velut cuniculo intra Regiam parato,alium superaddit, secretum videlicet commercium cum summo Militaris Tribunalis Præfecto; qui cùm Imperatoris

rem

rem perditam esse animaduerteret, vt rebus suis caueret, cum latrone de vrbe tradendà conuenisse dicitur. Vtut fuit, latrones celeri itinere Regiam PeKing petunt. Ingens præsidium vrbem defendebat, & curulium tormentorum magna vis pro mœnibus stabat disposita: verùm illa parte, quà à perduellibus admoniti latrones impetum faciebant, solo puluere, nullo globo imposito, explodebantur. Vnde hac parte securi, mense Aprili M.DC.XLIV. antequam lucesceret, per apertam vltrò à conscijs portam ingrediuntur. A fidis quoque non diu pugnatum præsidiariis. Nam intra mœnia hactenus latitantes latronis milites, ac confœderati perduelles, tumultus excitarunt ex condicto. Hinc ingens orta confusio, cum nemo sciret cum quo rem haberet; & non minor vndique confusa strages. Inde Licungzus per confusam illam Babylonem victor transiens, rectà palatium Imperatoris petit, ac nequicquam fidioribus Eunuchis vim repellétibus, ipsum occupat. Iam hostes, quod mirum, primum palatii murum tenebant, & Imperator omnium adhuc periculorum inscius viuebat. Perduelles enim Eunuchi, qui maioris erant auctoritatis, datà operà admonere differebant, ne fortè effugeret formidantes: at vbi fugæ spem nullam vident, tunc Imperator admonetur de vrbe ac palatio iam occupato. Qui sic admonitus,

Capitur Regia PeKing.

tus, interrogauit primò, num hostium manus euadere fugà posset: verùm intellecto omnia itinera esse interclusa, epistolam proprio, vt ferunt, sanguine scripsit, in quà Præfectos de perduellione, sed serò cognità, increpabat; subditos innoxios proclamabat; à Licungzo petebat, vt quandoquidem Cœlo dante Imperium occupasset, pro se de illis vltionem acciperet. Posteà arrepto gladio filiam nubilem obtruncat, ne latroni in ludibrium cederet; mox pomarium ingressus, de arbore pruno, ex vittà quà caligas alligabat laqueo facto se suspēdit, infelicissimus Imperator, qui & vltimus censetur Taimingæ Familiæ. Nam licet alij deinde electi sint (vt infrà sum narraturus) quia tamen partem tantùm Imperij habebant, inter Imperatores non numerantur: atque ita Familia, quæ à latrone inchoata fuit, à latrone extincta est. Tam vilis arbor, & vilissimus laqueus, tanti Imperij, tot delicijs & diuitijs cumulati; ac vitæ quoque regalis fragilè filum abrupit. Ad eius exemplum summus Præfectus, qui Colaus dicitur, eodem resti ceruicem implicuit: idem Reginæ, idem aliquorum præterea ex fidelissimis Eunuchorum exitus fuit. Ita arbores illæ amœnæ, sub quibus sæpissimè genio ac delicijs indulserant, velut in funestissimas cupressos mutatæ sunt. Sed non minùs in vrbe ipsà quàm intra palatium quamplurimi

Imperator obtruncatà filià, seipsum suspendit.

rimi in seipsos sæuierunt; alij in lacus insilientes, alij laqueo voluntariam sibi mortem inferentes, gentis more: nam cum Imperatore suo mori, ne alteri inimico subesse cogantur, vel ab illo occidantur summum credũt fidelitatis decus. Quid autem iam magnum, quid stabile mortalibus videbitur, quando tantis opibus viribusque exaggerata felicitas tristi momento in nihilum recidit, nullo alio quàm in spectantium aut audientium lachrymis relicto vestigio.

Licungzus interim victor palatium ingreditur & Imperiale solium occupat, inque eo considet. Memorant primà sessione eum inquietissimè se habuisse, ac planè titubasse. Omnino videbatur solium ipsum non diu duraturam tyranni felicitatem prænuntiare, & tamquam indignum excutere velle. Alterà die Imperatoris cadauer in minutissimas partes concidi iubet, adiecto probro, quòd in subditos pessimè iuxtà ac crudelissimè consuluisset; perinde quasi ipse, nefarius latro ac perduellis, tot iam contrucidatis mortalibus, tot regionibus fœdissimè vastatis nullà noxà contactus esset. Ita plerumque in alijs damnat improbitas quod ipsa committit, & aliorum mala, etiam minima, amplificans, cæcutit in suis. Susceperat Imperator Zungchinius tres mares filios: vnus ætate maior nunquam inuentus est, licet à latrone dili-

Latronis sæuitia, ac crudelitas.

gen-

genter ac diu conquisitus. Hunc alii fugā elapsum, alii intra lacum voluntariā mortem periisse scribunt. Minores duo, adhuc pueruli, in latronis manus viui peruenēre, quos tertia exinde die extrà vrbis mœnia abreptos immani crudelitate capitibus plecti iubet. Sed innoxio sanguine satiari hæc bellua non potest; ac mox in apertum erupit atrox indoles, cui hactenus ad dementandos clementiæ simulatione populos speciem benignitatis obduxerat. In vrbe itaque omnes Præfectos conquiri iubet; ingentem numerum exquisitis tormentis enecat, alios maxima pecuniæ vi mulctat: palatium Imperatoris sibi seruat: vrbem nobilissimam ac ditissimam militibus ad prædam concedit, vbi nullum sæuitiæ, nullum violentiæ genus à latronibus prætermissum: quæ vt referre longum, ita recordari molestum fuerit. Atque hac tam barbarà immanitate Imperium, quod felicissimè occuparat, ac comitate seruare potuisset, meritò perdidit.

Inter alios quos cœpit Præfectos, senex fuit, Vs dictus, cuius filius Vsangueius contra Tartaros in confinibus Leaotung excubabat, totius exercitus Sinici summam exercens Præfecturam. Huic ergo crudelissimam mortem minitatur Licungzus, nisi filium in suum obsequium cum toto exercitu iurare vi paternæ obedientiæ cogat. Ea apud Sina

sacro-

sacrosancta habetur: deinde omnia magna patri ac filio promittit. Bonus ergo senex hanc ad filium epistolam dedit. *Solum, Cælum, ac fatum, has quas videmus afferre possunt mutationes. Scias fili, Zungchinium Imperatorem, ac Imperium periisse Taiminga Familia: Licungzo illud Cælum dedit. Tempori credendum est, & necessitas in virtutem mutanda, vt eius tyrannidem euitemus, ac crudelissimam mortem; liberalitatem verò experiamur. Regalem tibi promittit Dignitatem, si cum tuis eum agnoscas Imperatorem. Ex tuà responsione vita mea pendet: quid illi debeas, qui tibi vitam dedit, considera.*

Vsangueius filius breuissimis verbis tale dedit responsum: *Qui Imperatori suo fidus non est, mihi quoque non erit mi pater: & si tu ipse debitam Imperatori tuo fidelitatem oblitus es, me nemo reprehendet, si debitam tali patri obedientiam obliuiscar. Mori malo, quàm latroni seruire.* Missà hac epistolà statim ad Tartarum Regem Legatum mittit: rogat vt sibi auxilio sit contra Sinici Imperij latronem; byssi, sericorum pannorum, auri, argenti ingentem vim, & certum puellarum numerum promittit, quas præcipue Tartari expetunt, quòd illis careant, maribus verò abundent. Rex Tartarus hanc benè rem suam agendi non negligit occasionem: eodem die cum octoginta millibus, quæ in præsidijs Leaotung expedita erant, adest, & Vsangueium ita affatur: *Vt*

Tartari contra latrones inuitati.

no-

nostra certa sit victoria, suadeo, vt tuos milites Tartaricà veste ac pileo, scissisque capillis vti iubeas; ita fiet vt latro nos omnes Tartaros credat: maiora enim auxilia ex Regno meo aduocare tam citò non possum, Vsangueius nihil non admittit vindictæ cupidus, ignorans, vt Sinæ dicunt, se tygrides intra Imperium admittere, vt canes eijceret. Licungzus Tartaros aduenisse audiens cum Vsangueio, & resistere non audens, vt facilè Regiam occupauit, ita velocissimè deseruit. Palatij ergo diuitias compilat, ac Xensi Prouinciam petit, vbi Regiam sedem fixit in nobilissimà Sigan vrbe, quæ olim sæpè Imperatorum fuit sedes. Narrat fama, octo ipsos dies per quatuor palatij portas, currus, equos, camelos ac baiulos cõtinuò exiuisse, nihil nisi pretio eximium exportantes; plurimis per festinationem in eo relictis. Ita ingentes auri, argenti ac pretiosarum rerum thesauri, per ducentos octoginta annos, à Taimingæ Familiæ Imperatoribus sexdecim, ac per otium congregatæ, breuissimo tempore dispersæ sunt. Verùm quamuis magnà recederet velocitate latro, Tartarorum equos vix ipse effugit; qui ingentem gazam, ac impedimenta, necnon & vltimum illius agmen insecuti per multos dies tandem occupant. Oroceum porrò fluuium superare vel noluerunt, vel neglexerunt, vt sic pauentes ac confusas PeKing terras faciliùs occu-

Latro Tartaros fugit.

Palatij diuitiæ auferuntur.

pa-

-rent: Reuertuntur ergo Tartari victores ac diuites, & PeKing vrbem ingrediuntur, à Sinis admissi; quæ res vna vniuersum illis Imperium dedit. Vbi notandum illud rarum in Tartarâ gente, quòd nec Rege suo ad primum in Sinas ingressum extincto, huius belli expeditionem reliquerit. Zungteus enim Tartarorum Rex, dum ex Leaotung Sinas ingreditur, fato functus est; & Imperium, cui tantoperè inhiabat, non obtinuit quidem; quamquam suis viam ac modum illud obtinendi aperuit. Moriens sexennem filium successorem declarauit, fratribus imperans, vt pro illo rem strenuè gererent; tutelâ maiori natu commendauit: quæ vltima imperia summâ fide seruarunt, ac stupendâ, in ambitiosâ gente, concordia, quam uix sperare in aliâ possis.

Rex Zungteus moritur.

His ita gestis, Vsangueius expulso latrone, iam cogitabat è Taimingâ Familiâ proximū Regulum inuitare, ac in Sinicum eligere Imperatorem. Promissorum itaque memor, Tartaris gratias ingentes habet, laudatâque eorum fortitudine, ac fideli pro Sinico Imperio nauatâ operâ, liberaliter promissa præmia offert, & simul rogat, ut illis acceptis in Tartariam redire, ac continuam in posterum cum Sinis pacem habere uelint. antiquas obliti iniurias, quas iam satis superque ulti fuissent. Huic orationi responsum iam à mul-

to tampore præparauerant Tartari, longè aliud quàm Vsangueius expectabat machinantes. Itaque sic Vsangueium affantur: *Nondum te ac Imperium Sinicum deserendi tempus idoneum esse arbitramur, nisi tibi aliud videatur. Latrones supersunt plurimi; pauci ex illis perierc: iam in Sigan Xensi Prouinciæ metropoli Imperialem sedem Licungzus fixit. Cogita ditissimas ac populosissimas Prouincias sub illius adhuc esse potestate. Nobis discedentibus, peiora Sinis timenda manent. Nos Tartaros timuit, quos vbi abiisse didicerit, auctis mox viribus aderit, ac Imperio maiores quàm anteà turbas inferet: & nobis fortasse commodum non erit missis denuò auxiliis fortunæ tuæ labanti succurrere. Quandoquidem hic præstò sumus, nostrum erit latrones omnino extinguere, vt pacatum Regi tuo Imperium tradas. De promissis præmiis sollicitus ne sis; cùm ea siue in nostrà, siue in tuà potestate fuerint, æquè nobis tuta ac secura sint. Quod reliquum est suademus, vt tu cum tuorum parte, ac Tartaricis aliquot legionibus, in Licungzum moneas; nos cum reliquis copiis Xantung latrones opprimemus; ita Imperium ex omni parte pacatum respirabit.* Vsangueius vel stratagema non intellexit, vel quòd à potentiore ei opus erat decipi, dissentire non est ausus.

Tartari, intra Sinas admissi, exire nolunt.

Eorum astutia ac dolus.

Antequam autem Tartari inuitati Sinas ingrederentur, in patriam ac vicina Regna miserant, qui quotquot possent milites ad Sini-

cum

cùm occupandum Imperium euocarent. Quæ copiæ cùm nondum aduenissent, oratione ad beneuolentiæ speciem blandè compositâ, à vi tantisper abstinebant. Sed cùm hæc agerentur, non modò ex Niuche, & Niulhan Regnis, sed & ex veteri Occidentali Tartariâ, ac ex Yupi Orientali ingens Tartarorũ numerus adfuit. Hi postremi ad mare Orientale suprà Iaponiæ insulas accolunt; Yupi verò dicuntur à loricis ex piscium pellibus factis, quibus in bello vtuntur: quinimò & ex Volgâ non raros in Sinis vidi, quos Tartari Alga Tartaros vocabant; & apud illos Moscouiæ, ac Poloniæ notitiam reperi. Hi Orientaliores Tartaros barbarie superant. Hæc auxilia vbi aduenere, minimumque etiam demortui Regis sui filium sexennem adduxerunt. Tum enimuerò disertè ac palàm Imperium suum esse, illoque se potiri velle ostenderunt. Sexennem itaque aut paulo seniorem puerum Imperatorem Sinarum proclamant, qui Xunchi dictus est: noua quoque familia Imperialis Taicing appellata. Sexennis itaque aut septennis puer, magnâ grauitate ac maiestate antiquum gentis suæ solium ascendit, ex quo non puerilem, sed præclaram ad suos habuit concionem in hunc modum. *Non mea virtus aut felicitas, sed vestra, charissimi fortissimique Patrui, ac reliqui Duces mei, quam videtis mihi constantiam dedit. Hæc firmitas, quâ*

Magnæ Tartarorum copiæ Sinas ingrediuntur.

Tartari Sinicum Imperium occupant.

Xunchi coronatur primitus Imperator Tartarus.

 hoc

hoc solium occupo, ita nobis bonum erit ac rebus nostris omen, vt titubatio latroni Licungzo præsagium sinistrum fuit. Initia videtis occupati Imperij: at fortitudinem virtutemque vestram tantam esse intelligo, vt me iam totam possidere Sinam credam, imò Orbis Imperium, non inchoatum modò, sed firmum ac stabile. Imperij diuitiæ, Regales dignitates, præmium licet impar tantæ virtuti debitũ erũt. Modò fortiter agite. Hæc à sexẽni aut septenni puero dicta admiratio Regiæ totius excepit: à Cælo fatoque electum omnes vno ore & applausu conclamant. Eàdem die Patruum natu maximum, tutorem suum, tamquam Patrem veneratus est; vnde Amahan Tartarà voce dictus est, quæ Patrem Regem significat; Sinæ Amauang vocant. Illi ergo totum bellum regendum commisit, & huic propriè Tartari Imperium debent: nam non minùs consilio, & prudentià, quàm fortitudine ac fidelitate insignis fuit; vnde rationibus ac consilijs prudentissimos quosque inter Sinas in admirationem rapiebat; comitate verò ac iustitià eos dementabat. Plurimum etiam ad hæc omnia contulerunt Sinenses illi Præfecti, qui vt antè diximus, iræ Imperatoris se subducentes, ad Tartaros confugerant, & patriæ infidi, modò ciues suos verbis ac exemplo sollicitabant, modò egregia Tartaris consilia suggerebant; vnde ad summas à Tartaris Præfecturas admissi sunt.

Amauangus Patruus, & tutor Imperatoris fidelissimus.

Ea-

Eâdem quoque die ad Vſagueium aliquæ Tartarorum Legiones miſſæ ſunt cum diplomatibus, quibus Vſangueius à nouo Imperatore Pingſi Rex creabatur; tributarius tamen (Pingſi autem, Pacificans Occaſum ſonat;) Xenſi Metropolim pro regiâ illi ſede aſſignando. Quid hic faceret fidiſſimus hactenus Vſangueius? Maiora præmia à Sinico Imperatore ſperare non poterat; Tartari autem iam tanto numero aderant, vt viribus longè inferior eſſet. Admiſit ergò nouam dignitatem, & Tartarum Imperatorem agnouit: ac ita, qui modo pro Sinis contra latrones ibat, contra Sinas, vt Tartaris Prouincias ſubigeret, ire coactus eſt. Vt autem erat egregius Dux, latronem facilè ex Xenſi expulit, à Tartaris adiutus; ac in Sigan Metropoli regnauit hactenus. Ita honoribus auctum, à militia remouerunt, quem armatum timere potuiſſent Tartari.

Vſangueius Tartaris ſubeſſe coactus.

Quid de Licungzo latrone actum ſit, ignoratur hactenus. Tantæ illius vires repentè obrutæ conciderunt. Ab Vſangueio occiſus in pugnâ creditur; quamuis nec viuus nec mortuus à quoquam mortalium agnitus aut repertus ſit. Reliqua Tartarorum pars, eâdem facilitate PeKing & Xâtung Prouincias occupauit, vbi Sinicis militibus ac Ducibus per ſuas copias diſtributis, in immenſum ſuos ſtatim auxerunt exercitus. Vniuerſos

Quid de Licungzo actum, ignoratur.

enim non in fidem solùm, sed etiam in militiam ad sequenda Tartarica signa recepère; ne deuictos quidem aspernati, dummodò Tartarorum more capillos ac vestes adhiberent. Quin etiam, vt occupatæ gentes vniuersim hoc facerent, edixerunt sub perduellionis pœnà: quod res Tartarorum sæpiùs turbauit, plus pro capillis dolentibus ac pugnantibus Sinis, quàm pro Regione vel Imperatore, ita vt non rarò potiùs mori, ac capite plecti elegerint, quàm in hac re Tartaris obedire: & quamplurima huius rei exempla proferrem, nisi breuitatis memor essem. Minori itaque quàm anni spatio, quatuor ingentes Boreales Prouincias in suam redegerunt potestatem, PeKing nimirum, Xansi, Xensi, ac Xantung (Leaotung non adnumerando) in quibus stylum Politices Sinicæ modumq; gubernationis omnino non mutarunt; imò Sinicis Philosophis, vt anteà, regendas vrbes ac Prouincias concesserunt, examina Litteratorum vt anteà reliquerunt; sagaci consilio: nam ita proprijs, ac à se inauguratis hominibus, regimen quasi suis creaturis concedentes, id effecerunt, vt fidelitate omni pro Tartaris starent: solas autem militares Præfecturas, ac Militię regimen sibi reseruarunt; quamuis ad huius etiam Præfecturas fideliores Sinas admiserint, & in ipsà quoque vrbe Regià eosdem Præfectorum ordines, ac sex

Tartari tantas occupãt Prouincias.

Sinicas leges non mutant.

sum-

summa Tribunalia, prout sub Sinico erant Imperatore, retinuerint, ita tamen, vt partim Tartaris, partem Sinis constent.

Intereà Australium Prouinciarum Præfecti de periculo Imperatoris admoniti, quàm maximas potuerant ex omnibus copias conuocarant, & iam PeKing versus tendebant, quando de Imperatoris morte, ac vrbe PeKing occupatà, mœstissimum habuerunt nuntium. Statim ergo milites ab itinere cœpto reuocant, & simul naues omnes, quibus annis singulis annona ac reliqua necessaria in Regiam transuehuntur. Paulò post de Tartarorum inuasione & occupato per ipsos Imperio tristiora audiunt. Tum temporis ego ipse in vrbe NanKing eram, vbi ingentem Sinarum confusionem ac metum vidi; donec tandem resumptis animis omnes Præfecti ex Taimingà Familia Regem vnum in Imperatorem elegerunt, quem Hungquangum vocarunt. Hic ex Prouincià Honan aduenerat, latrones fugiens; erat Vanliei Imperatoris nepos, Zungchinij consobrinus; quem magnà coronarunt pompa ac ostentatione, sub eo meliora sperantes. Hic quamprimum electus est, ad Tartaros Legatum misit, pacem postulans magis quam petens, & occupatas cunctas Boreales Prouincias vltro illis offerens. Sed Tartaros non latuit Australiũ Præfectorum animus: volebant bellum differre;

Hungquãgus in NanKing Sinarum Imperator coronatur.

Tartari pacem nolunt.

 do-

donec res ac vires resumerent: vnde responderunt, se ab alio non accipere, quod armis iam acquisiuissent; & quandoquidem Præfecti Imperatorem elegerant, illum porrò defenderent; se verò aut totum Imperium aut nihil habere velle. Hac infectà Legatiòne, dum arma parantur vtrimque, adest intereà NanKing adolescens, qui se *Zungchinij* maiorem filium dicebat: nec parua huius rei vera dabat signa; quinimò à multis Eunuchis agnoscebatur. At Hungquangus, regnandi ambitione tactus, numquam eum agnoscere vel admittere voluit, ne cederet Imperio: quinimò in carcerem detrusit, occidendum tamquam impostorem; multis Præfectis ex aduerso frementibus. Res ad seditionem spectabat; & eò tandem deducta est controuersia, vt Tartaris occasionem præbuerit intercipiendi Prouinciam & vrbem NanKing, aliquibus Præfectis non impedientibus, ne dicam instigantibus. Adsunt ergo Tartari in territorio vrbis Hoaigan; Orientale Crocei fluminis littus occupant, mox nauibus flumen traijciunt. Ex alià parte tantus stabat militum Sinarum numerus, vt si vel calceos abiecissent, aggerem fecissent, quem Tartarorum equi vix superassent. Sed nimirum animus in prælio valet, non numerus. Vix Tartari naues conscederant, quando, velut oues visus lupis, nudo relicto latissimi ac velocis-

Zungchinij filius NanKing comparet.

Res Sinarum turbat.

Sinarum fuga.

locissimi fluminis littore, aufugiunt Sinæ. Tartari fluuio superato, nullo visu hoste, NanKing Prouinciam nobilissimam ingrediuntur, ac quidquid illius ad Boream Kiãg fluminis, Maris filij, iacet, occupant velocissimè. Vbi obseruandum illud in Tartaricà militià rarum, quod antequam ad Prouinciam aliquam ingrediantur occupandam, præcipuarum vrbium ac locorum magis opportunorum Præfectos cum debitis præsidijs assignatos habeant: vnde sine morà, quasi fulmina vix ingrediuntur, quin occupatam, & iam munitam possideant. Vna vrbs ditissima ac nobilissima Yangcheu vim experta est, ac egregiè cum Tartaris pugnauit aliquoties; vbi & Reguli Tartari filius occisus est. Zuus Colaus, Hungquango Imperatori fidelissimus, illam defendebat cum ingenti militum præsidio; sed tandem Tartaris cedere coacta est: in quà milites omnes ac ciues internecione deleti sunt, domus omnes spoliatæ; mox ne fœtida cadauera tabem ac pestem corrupto aere ingenerarent, omnia supra domos posita cum totà vrbe ac subvrbijs combusta sunt.

Yangcheu vrbs vim Tartarorum sustinet; sed capta deletur.

Hic Tartarus copias suas auxit, Præfectis reliquarum vrbium ac copiarũ se subijcientibus; quorum plurimi easdem sub Tartaro obtinuerunt præfecturas ac vrbes custodiendas, quas sub Sinico habebant Imperatore;

Tartari varia loca occupant.

alij etiam ad maiora euecti sunt. Hac verò comitate, qua deficientes ad se amplectebatur Tartarus, ac crudelitate; quam vim expectantibus vrbibus; inferebat, illud obtinuit, vt ferè omnes illam potiùs, quam hanc experiri vellent. Ita facilè quidquid vltra maris filium est Boream versus, pronum ad ditionem Tartari habuère. Hic fluuius vltra milliare Germanicum latus, per mediam ferè Sinam ab Occasu in Ortum fluens, in Borealem ac Australem eam diuidit; imò & NanKing Prouinciam mediam secat, quãuis NanKing Metropolis ac Regia in Australi sit littore. Vt ergo illam occuparent, fluuius superandus erat. Quamplurimas itaque naues colligũt, vt nouam NanKing Regiam, ac nouum petant Imperatorem, Sinica ingẽs classis in alio littore stabat, sub fortissimo ac fidelissimo Duce Hoangchoango: pugnatum hìc vtrimque acerrimè, & Hoangchoangus iam tartaros à Sinis vinci posse ostendebat, quando à proprio Duce sagittà transfixus est, qui à Tartaris corruptus fuerat ingentibus promissis (Thienus dicebatur, ex Leatung terris oriundus) cuius sagitta rotam fortunæ Sinicæ fixit, ac Imperium perdidit Nec his perduellis contentus, cum suis in fugam se dedit, & fugiendi militibus reliquis exemplar fuit; atque ita ad NanKing vrbem transit, & quasi fidelissimus, Imperatori Hungquango ex

Pugna inter Sinas ac Tartaros.

Proditor rem Sinicam perdit.

ex eàdem vrbe fugienti comitem se adiunxit. Tartari, superato fluuio, vbi Imperatorem effugisse audiunt, velocissimè insequuntur; quos Thienus adesse videns, Hungquangum capit, ac Tartaris tradit, mense Iunij MDC. XLV. quem PeKing mittentes, ibi pro mœnibus arcus cordâ strangulant (quod mortis genus nobile æstimāt Tartari) cùm nondum integro anno imperasset. Eàdem pœnà affectus est iuuenis ille, verùsne fuerit an fictus Zungchinij filius, quem in carcere Tartari reppererunt. Sed non hi solùm ex Imperiali Familià Taimingà occisi à Tartaris sunt: verùm omnes quotquot ad manum habere potuerunt, vndique diligenter conquisiti: atque hic tyrannicus mos est totius Asiæ, vbi occupato Regno, omnes Regum consanguinei ab inimicis radicitus extirpantur. Pòst hæc NanKing ingrediuntur, ac reliquas omnes nobilissimæ Prouinciæ vrbes pronas ad deditionē inueniunt. Inde velocissimo cursu vsque ad vrbem Hangcheu, nobilissimam ac ingentem CheKiang Prouinciæ Metropolim victores transeunt, diuiso tamen exercitu, cuius vna pars per Kiang fluuium missa est, vt mediterranea occuparet, Kiangsi, Huquang & Quāgtung nimirum, vastissimas Prouincias. Præcipui autem Sinarum fugitiui milites, Duces ac Præfecti, ad Hangcheu conuenerant: vbi nouum è Taimingà Familià Imperatorem eli-

Hungquangus Tartaris traditur ac occiditur.

Tartari Hangcheu vrbem petunt.

eligere volebant Louangum Regem, qui Imperialem dignitatem non admisit, solo Regis titulo contentus; fortè vt minùs ex alto caderet, ac minùs mortem sentiret: illam verò se admissurum dixit, quando milites expulsis Tartaris Regiam vnam occupassent; proinde vt fortiùs quàm actenus agerent. Nondum triduum regnauerat (minori tempore, quàm sæpè ij, qui in Sinicis comœdijs Regũ personas agere solent) quando Tartari adsũt. Post eorum aduentum, milites, qui sub varijs Ducibus ad hanc vrbem confugerant, pugnare promittunt, si priùs debita persoluerentur stipendia: volebant scilicet eo tempore, quo maximè videbantur necessarij, tum à Regulo, tum á ciuibus argentum extorquere, nihil deinceps acturi. Hic verò Louangus, qui naturà verè comis ac pius erat, tantæ vrbis ruinam non ferens, & populorum sortem miseratus, quantum subditos amaret ostendit; ac tale dedit exemplum, quale Europa nunquam audiuit. Vrbis mœnia scandit; inde Tartarorum Ducem flexis genibus alloquitur; rogat vt vrbi ac ciuibus parcat: *De me*, inquit, *quod vultis statuit; pro meis subditis vobis victima ero.* Hæc dicens, ad Tartaros ipse tendit, ac capitur. Fuit hoc illustre maximi erga subditos amoris testimonium: & talis virtus fructu suo non caruisset, si vel Alexandrum aliquem, vel Cæsarem reperisset.

Inauditus Louangi Seguli erga subditos amor.

ſet. Tum Tartari, vt vrbis mœnia claudantur à ciuibus iubent; ne vel proprij, vel Sinéſes milites eam ingrederentur: hos verò milites extra vrbem poſitos vndique inſectantur, ac necant; ſed multò plures aquæ hauſerunt, quàm ſagittæ Tartarorum aut acinaces: ad Auſtralem enim vrbis portam ingens labitur fluuius vltra leucam latus, cui nomē C'ienthang: hunc fugitiui milites ſuperare, omnes confuſione ac timore pleni, contendunt: naues plus æquo onerant, dum debito plures conſcendunt, ac ita merguntur; alij ab alijs in flumen proijciũtur: multa ſic millia periere. Expulſis in hunc modum aut necatis militibus, cùm naues Tartari non haberent vt fluuium ſuperarent, in vrbem regrediuntur, nullà illatà vi aut uiolentià. Ita nobiliſſima hæc urbs conſeruata eſt, cuius pulchritudinem, diuitias ac magnitudinem alibi fusè deſcribam, non ut auritus ſed oculatus teſtis: ex hac enim in Europam tranſiui, ac in eâ tres ipſos annos iam uixeràm anteà.

Multi milites hauriuntur.

Hangcheu capitur.

Habet eadem urbs Hangcheu ad Boream nauigabilem canalem arte factum, per quem ad Boreales partes patet nauigatio: hic ſolo aggere ſeparatur ab Auſtrali fluuio. Ex hoc igitur canali Tartari celerrimè quampluri-mas naues per terram aggeris tractas, deducunt ad fluuium C'ienthang, quibus, nullo obſtante, eundem tranſmittunt, ac totius Si-

næ

næ pulcherrimam urbem XaoKing facilem ad deditionem reperiunt. Hæc urbs magnitudine quidem multis cedit, sed nitore ac munditià omnes facilè superat: in aquà dulci iacet, ac tota extra ac intra mœnia nauigio lustrari potest: plateas habet latissimas, quadratis lapidibus candidis utrimque stratas, in quarũ medio nauigabiles fossæ aut canales omnes in vtroque littore quadrato lapide vestiuntur: pontes quamplurimos numerat ex eodem lapide, & arcus triumphales non paucos: domus etiam (quod nullibi alibi in Sinis) ex quadrato sunt lapipe: nihil denique hac vrbe nitidius tota Sina videt. Obtinuerant ergo illam Tartari sine vllà vi: & reliquas CheKiang Prouinciæ Australes facilè quoque ad vltroneam deditionem pronas habuissent, verùm vbi edixerunt, vt omnes Tartarico more crines abraderent, tunc enimvero milites ac ciues arma in Tartaros exacuerunt, pro capillis magis quàm pro regione suà solliciti; pugnaruntque egregie, ac Tartaros non modò ex vrbe eiecerunt, sed ad Cienthang fluuium vsque repulerunt: imò eos ad transitum fluuij coegerunt, quamplurimis eorum occisis. Planè si fluuium superassent, Metropolim ac reliqua recuperassent: sed vtcumque contenti seruatis capillis, victoriam non vltrà promouerunt, in littore tantùm Australi resisten-

XaoKing vrbs capitur.

Sina capillos suos defendũt.

stentes, ac se se vndique munientes. Ita integro anno Tartarorum victricia arma repressa sunt. Vt autem Sinæ caput haberent, Lu Regulum ex Taimingà Familia in Imperatorem eligere volebant; qui id non admisit, sed solùm Restauratoris Imperij nomen assumpsit. Interea Tartari nouas ex PeKing copias aduocarunt, quibus aucti omnem adhibuère conatum; ut fluuium Cienthang superarent; sed omnia frustrà. Respirabant ergo lassæ Sinarum res; imò congregatis viribus maiores victorias promittebant; sed regnandi libido ac æmulatio omnem hanc spem præscidit. Nam ex FoKien Prouinciâ milites ac Præfecti è CheKiang aufugientes, secum ex Taimingà Familià Regulum Thãgum abduxerant. Hunc ergo in FoKien Prouinciâ, quæ CheKiang confinis est, in Imperatorem elegerunt. Hic volebat, vt Lu Regulus imperio cederet, eo prætextu, quod paucas obtinuisset vrbes, & sanguinis propinquitate remotior esset ab Imperatoribus quàm ipse. Contra verò, Lu Regulus se primum proclamatum à subditis prætendebat, & victoriæ fructum ostendebat. Ita Tartari, inter duos litigantes tertij, gauisi sunt, vel (vt Sinæ dicunt) volucre ac conchâ pugnantibus, piscator qui vtramque cepit, lucrum habuit. Nunquam hi duo Reguli arma coniungere, aut alter alteri cedere

Duo simul Reges rem Sinicam perdunt discordiâ.

re

re voluerunt, vt communibus armis Tartaros reprimerent. Cùm itaque Lu Regulus solas octo vrbes regeret, stipendia tot militibus necessaria habere non poterat: vnde soli defensioni intentus, numquam est ausus fluuium traijcere. Tartari intereà, quo pacto fluuium transmitterent, inquirebant: nauibus non audebant; quia Lu Regulus quamplurimas, etiam ex mari aduectas, cũ tormentis maioribus in promptu habebat: sed anni istius felicitas ijs viam aperuit. Fortè æstas solito siccior fuit, & fluuius in Australi parte, prope ciuitatem Tunglieu, vbi per montes fluit, nec maris æstu augetur, multum profunditatis amiserat; hic Tartari equites transitum repererunt. Nondum viginti fluuium superauerant, nullo obstante (nam ab hac parte, ob montium asperitates, nulli Sinarum milites stabant) quando à rusticis fugientibus admoniti milites Sinæ, omnes aufugerunt. Ipse Lu Regulus XaoKing vrbem deseruit; ac terræ non fidens, naues conscendit, Insulamque Cheuxan, è Regione Nimpo vrbis petijt, vbi hactenus tutus mansit, ac regnat. Quæ Insula, cùm vix habitaretur nisi à rusticis, & piscatoribus, modo in potentissimum euasit Regnum, quamplurimis Sinis ad Lu Regulum confugientibus, quasi àd suorum capillorum asylum. Hic iam septuaginta duæ numeran-

Tartari fluuium superant, & XaoKing recuperant.

ran-

rantur ciuitates: classes multas habet, quibus hactenus omnem Tartarorum vim elusit, & bene agendi ex ipso Sinarum continenti aliquam expectat occasionem Ita Tartari facilè CheKiang Prouinciæ reliquas omnes vrbes ac ciuitates in suam redegère potestatem. Vna Kinhoa vrbs, in quà summus Præfectus mihi amicissimus domum ac sedem habuit, eiusque vrbis erat ciuis, vim Tartarorum aliquot mensibus sustinuit, ipso Præfecto Duce. Vnde Tartari, ne vna vrbs aliarum victoriam retardaret, in tres partes copias diuiserunt; vna pars per Khiucheu vrbem ac montes, alia per Vencheu ac littera maris, FoKien Prouinciam petebat; reliqua, Kinhoa pertinaciter obsidebat.

Insula Cheuxan in Regnũ euadit.

Kinhoa vrbs capitur ac vastatur.

Quo tempore ego ab Imperarore Lũguuo missus, Venxui ciuitatem, vrbi Vencheu subiectam, igressus sum. Adfuère quàm mox Tartari, ac vrbem quidem Vencheu primo facilè impetu occuparunt, neque multò difficilius illi subditas ciuitates, Ego domum quãdam ampliorem Venxui ciuitatis, quæ tota tumultu ac plurium tum pauore, tum fugà feruebat, incolebam. Vt Tartaros aduentare inaudij, supra maiorem domus portam longæ latæque rubræ papyro hæc inscripta verba exposui; *Hic habitat ex magno Occidente diuinæ legis Doctor.* Similes inscriptiones Præfecti, dum iter faciunt,

ciunt, domibus ad quas diuertere consueuerunt, affigere sunt soliti, vt qui qualesque sint omnibus innotescat. Deinde ad domus atrium in aulà maiori Europæos libros interque eos maiora quædam ac splendidè compacta volumina exposui, instrumenta quoque Mathematica quædam, tubos opticos, specula caustica, aliàque similia adieci: demum Dei Seruatoris imaginem in altari ad hoc erecto felici planè euentu collocaui. Tantum enim abest, vt vllam à militibus Tartaris passus sim iniuriam aut molestiam, vt potiùs ipsemet Tartarorum Regulus inuitatum me liberalissimè exceperit, rogaueritque, num capillitium ac vestes Sinicas æquo ac lubenti animo essem mutaturus. Annuentem me, coram se tonderi iussit; cùmque significarem ego, rasum huiusmodi caput Sinicis vestibus haud admodum congruere, suas ipsemet extraxit ocreas, meque induere voluit, pileolum quoque suum Tartaricum capiti meo imposuit, epulo excepit, datisque patentibus litteris ad antiquam meam stationem, templùmque nostrum ac domum nobilissimæ vrbis Hangcheu abire permisit. Plurimas ad Kinhoa acceperunt à fortissimo Præfecto clades Tartari, quia maioribus tormentis assidue in illos sæuiebat: vnde eos castra longiùs figere coegit. Demum & illi ex Metropoli maiora

ra

ra tormenta adduxere, quibus mœnia disijcientes, vrbem tandem occuparunt, totamque ferro ac igne miserè vastarunt. Ipse Præfectus, ne in Tartarorum manus perueniret, cum totâ familiâ seipsum combussit, dolio tormentarij pulueris admouens ignem intra palatium in quo habitabat.

FoKien Prouincia à tribus Prouincijs, Quangtung nimirum, Kiangsi, ac CheKiang, continuis separatur montibus; per quos ut ingrediaris, trium dierum iter est asperrimũ; altissimi vndique colles, ac profundissimæ valles, horridique calles, famosis Græcorum Thermopylis siue Tauri iugis aut difficiliores, aut æquales fortasse. Erat facilis defensio, si vel pauci rustici asperiora occupassent loca, aut vias rescissionibus aliquibus impediuissent: sed Tartarorum metus adeò Sinarum animos occupauerat, vel vt equorum aspectum non ferrent. Nudos ergo à præsidio montes fugientes relinquunt Sinæ, quos vel ita vacuos ac non custoditos summâ superarunt difficultate Tartari, multis curribus ac impedimentis relictis, & pluribus equis præcipitio amissis. Demum faciliùs totam Prouinciam FoKien occuparunt, quàm alij potuissent prohibere: vix enim tantum temporis in eâ occupandâ insumpserunt, quantum necessarium est ad eam facilè perambulandam. Ipse Imperator, cui nomen

Tartari FoKien Prouinciã occupant.

Lunguus(quod Draconem Belligerum sonat) qui se quàm Draconi similem magis præstitit, aufugiens cum validà militum manu; si numerum spectes. Sed nec sic Tartaros effugit: nam pernicibus equis eum insecuti, sagittis hos fugientes velut ouium greges, mactarunt; ipseque Imperator derelictus à suis, inter occisos creditur mansisse: numquam enim ampliùs de eo quidquam auditum est.

Lunguus Imperator occiditur.

Quia ergo tota Prouincia vltrò sese dedit, & faciliùs quam ulla alia occupata fuit, nullibi uim repellentibus Sinis, parum passa est à Tartaris; quinimò pluribus ex eà militibus assumptis, & aucto exercitu, eodem deinceps uictoriæ cursu in Quangtung irruperunt. Illud rarum, pari felicitate ac uelocitate usum fuisse alterum Tartarorum Ducem, cui ut mediterranea subigeret, mandatum erat. Nam eodem tempore, per Huquang & Kiangsi uictor transiens, in Quangtung peruenerat; & primam illius urbem Nanhiung uim experiri uolentem, igne ferroque deleuit. Ita à duplici exercitu facilè subacta est Prouincia Quangtung. Inde uerò unus exercitus ad PeKing, diues spolijs, ac uictorijs nobilis, reuocatus est; relicto tamen in singulis urbibus præsidio, & designatis Imperatoris Tartari nomine Magistratibus, tam Togatis, quàm Militaribus.

Quangtung Prouincia inuaditur.

Prudentiores, huius facilitatis causam in-

occu-

occupandâ FoKien Prouinciâ aliunde conijciunt quibus & ego subscribo. Erat tum temporis in eâ famosissimus pyrata Chinchiluugus nomine. Hic ex FoKien oriundus, ac vili loco natus, Lusitanis primùm Macai, mox Hollandis in Formosâ (ita Insulam vocant) vt famulus seruiuit (Iquon exteri omnes vocabãt) omnibus notissimus, Hispanis, ac Hollandis. Non ita multò post pyrata euasit; vbi verò ex paruis initijs ingentes congregauit classes, ingenio ac manu promptus, ad tantas demum diuitias ac vires peruenit, vt Sinicum Imperatorem vel æquaret, vel superaret: nam totius Indiæ mercimonia solus obtinebat, cũ Lusitanis Macai, cum Hispanis in Philippinis, cùm Hollandis in Formosâ ac nouâ Batauiâ, cum Iaponibus, nec non reliquis Regnis, ac Insulis huius Oceani Indici ditissima habebat commercia. Sinicas merces solus per suos educebat: Indicas autem & Europæas, ac argentum reducere solitùs. Cùm enim ab Imperatore Sinico criminum veniam extorsisset potiùs quàm obtinuisset, ita viribus auctus est, vt iam classes ter mille nauium instrueret. His non contentus, occultè Imperio inhiabat: verùm quia probè nouerat, nihil se efficere posse, dum Imperialis Taiminga Familia superesset (numquam enim populus aut Præfecti illum admisissent, quinimò vt perduelli restitissent potiùs.) hac Tartaro-

Famosus pyrata apud Sinas

rum occasione sperabat illam extinguendam, tum contra Tartaros, tamquam Sinarum hostes, arma pià pro Sinà, ac ab omnibus passim arripienda sumere cogitabat. Nec dubium quin eo prætextu, tamquam Seruator ab omnibus adiutus ac susceptus fuisset. Itaque cum Tartaris secreta habebat consilia, illis fauens, vt sibi prodesset. Hoc autem tépore, quando in FoKien irrumpebant, totius belli Dux à Lunguuo declaratus fuerat; omnes exercituum Duces, illius erant vel fratres, vel affines; milites omnes illius obsequio addicti. Ab hoc ergo admissi sunt Tartari; vnde non mirum, si Prouinciam FoKien ingressi, illum Regis titulo donarint, Pingnan Regem constituentes (quod pacificans Austrum sonat) ac multis alijs honoribus ornátes, vt facilius deciperent: fortassis enim illius mens eos non latuit, vel ex magnà qua pollebat potentià suspicabantur quod erat; illum videlicet aspirare ad summa: vim tamen contra illum adhibere ausi non sunt; quinimò toto tempore, quo in FoKien Tartarorum Regulus militum Dux mansit, honorificè eum habuit, munera sæpè transmittens, ac splendidis excipiens conuiuijs, eidem insuper FoKien & Quangtung Prouincias regendas promittens. Iam ergo se Australium Prouinciarum regimen solidum ac stabile obtenturum cogitabat: sed longè aliud accidit. Cùm enim

Tartari mirà arte pyratam decipiunt, ac capiũt.

enim Regulus Tartarus ad PeKing redire vellet; Sinarumque Præfecti (vt mos est) omnes illum conuenirent ad valedicendum, ac per aliquod itineris spiritum comitarentur ac deducerent; hoc vltimum vrbanitatis officium Iquon siue Chinchilungus, sui omnisque adeò periculi securus, etiam præstitit: ita cum paucis, classe in portu Focheu Metropolitanæ relictâ, Regulum Tartarorum adijt, ac comitatus est: sed cùm valediceret, & iam abeundi peteret facultatem, à Regulo inuitatus est vt secū ad Imperatorem in PeKing iret, vbi maiores honores splendidis verbis promittebantur. Multis hoc iter excusauit: sed ire tandem coactus fuit; & hac arte captus est, qui aliàs armis vix capi potuisset. Etiamnum in Peking arctà detinetur custodia: quia illius filius, ac fratres, cùm captum audirent, classes repetiuere, quibus mare Sinicum infestant hactenus. De quibus infrà aliqua dicenda occurrent.

Alter intereà exercitus, qui per mediterranea in Quangtung peruenerat, inde Quāgsi Prouinciam inuasit. Sed hic arma, quorum vel nomen Sinis timendum fuit, egregiè retusa sunt, & vnde minimè cogitabant Tartari, victoriæ obicem repererunt. Erat fortè Quangsi Prouinciæ Pro rex Khiu Thomas, Christianis sacris initiatus, & summam militum huius Prouinciæ Præfecturam Ching.

Vincuntur Tartari in Quansi.

 Lu-

Lucas obtinebat, cuius familia, iam à quinta progenie, non minùs Imperatori Sinico strenuè quàm Christo militabat. Hi ergo quàplurimis militibus ac Ducibus congregatis, qui ex alijs Prouincijs in Quangsi confugerant, communibus armis Tartaros vinci posse ostenderunt. Nam postquam iam Tartari aliqua huius Prouinciæ loca occupassent, illos magnâ strage affectos vicerunt: imò Quangtung vicinam Prouinciam ingressi, Occidentalem illius partem recuperarunt. Post hæc, vt caput haberent pro quo pugnarent, ac cuius auspicijs regerentur, reliquosque Sinas promptiores & alacriores ad cōmunem patriæ defensionem allicerent, Regulum ex Taimingâ Familiâ, Vanliei Nepotem, qui in Queilin, Quangsi Prouinciæ Metropoli sedem habuit, in Imperatorem elegerunt, qui Iunglieus dictus est. Hic in Quangtung Prouinciæ nobilissimâ ChaoKing vrbe Imperialem fixit sedem, & hactenus vtcumque feliciter cōtra Tartaros pugnauit. Apud hunc maximus Eunuchus, P'ang Achilleus dictus, Christianis est sacris initiatus, à multo tempore ita Christo seruiens, vt nomine ac re semper hactenus se verum Christi cultorem ostēderit; quod vt meliùs ageret, apud se Patres è nostrâ Societate habuit: inter quos est R. P. Andreas Xauier (cuius agnomen proprium est Coffler) Austriacus, & R. P. Michael

Iunglieus fit Sinarum Imperator.

Boym

Boym Polonus, quorum operà frequentissimi hic ad Christi ouile accesserunt; inter quos, ipsa Imperatoris Mater, Vxor, ac filius, totius Imperij hæres; qui Constantinus dictus est, & cui à bonis omnibus adprecandum, vt (fauente Deo) alter sit Sinarum Constantinus. Ipsemet Imperator à fide Christianà non abhorret; sed hactenus Baptismum distulit. quia, iuxta Regum Sinensiū consuetudinem, pellicibus (quibus semper Regiam implent) valedicere nescit: delirat nimirum qui fœminas deperit. Deus Optimus Max. eam illi concedat felicitatem, quæ longè latèque in omnes redundet Sinas, ad maiorem Dei gloriam.

Imperij heres Christianis sacris initiatus.

Non tantùm in Quangsi, sed etiam in FoKien, visi sunt Sinæ animos resumere. Cùm enim Tartarorum exercitus ex eà Prouinciâ ad PeKing reuocatus esset, vix eò peruenerat, quando ex montibus FoKen Prouinciæ Vangus quidam idolorum sacrificulus (qui olim militum Dux fuerat) cum multis seditionem excitauit, ac nobilem vrbem Kiening, aliasque ciuitates occupauit, occisis Tartarorum præsidijs. Alij quoque huius exemplum secuti, ex montibus vbi latitabāt eruperunt, & varia loca receperunt. Quinetiam eodem tempore capiti Iquon affines ac fratres maria infestabant: vnde in terram egressi, partē Prouinciæ circa Siuencheu & Changcheu

Latrones FoKen Prouinciā turbant.

suis armis ac milite habuerunt infestam. Erat tum temporis in CheKiang Prouinciâ summus Tartarorum Præfectus, duarum Prouinciarum Pro-rex; qui auditis his motibus, eàdem nocte, maximà celeritate cum omnibus copijs in FoKien contendit. Timebat non immeritò ne montium fauces, ac difficiliora itinera Sinæ occuparent: quod si fecissent, planè de illâ actum fuisset Prouincià. Sed vbi ad montes peruenit Changus (nomen id Pro-regi fuit) & à præsidijs vacuos montes inuenit, tum se victorem, ac rebelles perditos proclamauit. Ingressus est ergo, nemine reluctante: & Kienning vrbem, in quam se receperat Vangus, obsedit. Tenuit aliquot menses hæc obsidio: numquam tamẽ eam vrbem vi intercipere potuit; quin potius plurimis suorum amissis, iudicauit sibi temperandum esse ab assultibus, & vrbem eminus obsidendam: obtinuit tamen per id tempus, ne reliqui Sinarum Duces cum Vango coniungerentur; vnde vires sufficientes habere non potuit Vangus, quibus extra mœnia bellum committeret.

Changus Tartarorum Dux frustra vrbem Kienning obsidet.

Tartari verò qui erant in PeKing; vbi hos audiuère motus, nouum exercitum statim submiserunt, ad hanc Prouinciam pacandam. Nouorum ergo militum auxilio, post aliquot mensium spatium quo vrbem obsederant, tandẽ magnis allatis tormentis (quæ baiu-

Capitur tandẽ, ac deletur.

baiuli per asperrimos montes raro portabant artificio, onera etiam maxima longis vectibus suspensa humeris ferre soliti) mœnia disiecta sunt, & omnes intra vrbem tum milites, tum ciues, ipsique infantes ad internecionem occisi: trecenta hominum millia ibi cęsa fuisse patres nostri mihi scripsère. Deinde vrbs tota flammis est tradita. Eo incendio nostrum hic etiam templum pulcherrimum conflagrauit. Duo autem Patres è nostrà Societate ex ipsà vrbe paulo antè mirà Dei prouidentià emissi fuerant, R.P. Simon de Cunha Lusitanus, & R.P. Ioannes Nicolaus SmogolesKi Polonus, tamquam Loth ex Sodomà seruati (quod nomen, ob nefandam libidinem, huic vrbi maximè conuenit) Intereà porrò & deletà hac vrbe, totam hanc Prouinciam facilè iterum subegerunt Tartari: ex *Sinis* autem, alij montes repetiuère, alij maria: atq; ita denuò ad Pe-King nouus hic exercitus reuocatus est. Obseruandum enim hoc quoque in Tartaricà militià rarum, quod victores exercitus reuocent, ac nouos submittant ex suà gente, quæ tota omnino belli studijs addicta est, quà in re duo potissimum spectant: Primum quidem, vt vltrò citroque militibus per Prouincias assiduè transeuntibus; Sinas timore in officio contineant: Secundum, vt magis egentibus Tartaris militibus prouideant: vi-
ctores

ctores enim multis spolijs ditatos reuocant, vt se recreent; quorum exemplo ad fortiter pugnandum magis egentes inuitantur, similem fortunam expectantes, opimamque prædam sibi quoque minimè defuturam rati.

Ceterum his peractis, Res Tartarorum ad maximum peruenerunt discrimen, occasione cuiusdam proditionis. Quamuis enim omnem moueant lapidem, vt nullus detur rebellioni locus; quamplurimas tamen experti sunt. Cùm enim vastum & ingens sit hoc Sinarum Imperium; vt præsidia debito loco atque ordine collocentur, necesse est Sinas ipsos ad hæc etiam adhibere: soli enim Tartari non sufficerent. Et quauis hoc diligenter obseruent, vt numquam ex eàdem Prouinciâ Duces vel milites in eâ relinquát; quamplurimos tamen habuère perduelles. Ita autem præsidia distribuunt, vt in qualibet Metropoli sedem figat summus militum Dux, cui omnes reliqui pareant. Hic iustum alit exercitum; ac vbi maiores motus audit, opportunè subuenire debet. Quælibet deinde vrbs suum habet ducem cum sufficienti militum numero, In Metropoli maximâ ex parte Tartari sunt milites; in alijs vrbibus Sinæ ferè omnes. Sed cum nullum adeò egregium consilium, aut regimen prouidum sit quod proditio euertere non possit, nec sui

Præsidia Tartarorum qualia.

Tar-

Tartaris defuère proditores. Inter hos, primus à Tartaris defecit summus Dux Kinus, qui Prouinciam Kiangsi regebat. Erat ille ex Leatung oriundus. Huius autem regionis incolis, vtpote Tartariæ vicinissimis, maximè fidunt Tartari. Accidit autem (nescio quo casu) vt illi cum totius Prouinciæ Visitatore, ob huius auaritiam, suborirentur aliquæ controuersiæ & contentiones, quæ paulatim in secreta odia transierunt; & quauis vterque more Sinarum miro artificio odium dissimularet ac tegeret; demum tamē in apertam totius Prouinciæ perniciem erupit. Cùm enim eandem regerent Prouinciam, ille militaris, hic Togatus Præfectus, sæpè simul conuenire debebant, imò & cōuiuia simul celebrant. Fortè protracto diutiùs conuiuio (vt moris ibi est) Comediam spectabant, in quà personæ Sinicis, non Tartaricis vestibus, tamquam pulchrioribus vtebantur. Tum Kinus ad visitatorem conuersus, *An non hic habitus nostro*, inquit, *est grauior ac melior*? Fuère hæc verba eiusmodi, vt de ijs Visitator per libellum Imperatorem admonendū indicaret, in quo æmulum Kinum accusabat, quod edictum Tartarorum de mutandis vestibus cōtemneret, magnisque propensum erga Sinicas vestes animum ostenderet.

Dux Kinus à Tartaris deficit.

Inter duos Tartarorum Præfectos odiū Kiangsi Prouinciā turbat.

Habebat Kinus apud Visitatorem muneribus

tibus largitationibusque à se corruptum quemdam, qui alteri erat à secretis: is eum de singulis dictis vel scriptis admonebat: Vbi verò hunc libellum missum audijt, per suos statim cursorem intercepit, ac libello lecto, quamprimum visitatoris palatium armatus inuadit, ac ipsum trucidat. Deinde cum tota Prouincià, applaudentibus Sinis, à Tartaris defecit, ac Iunglieum Imperatorem agnoscit. Vna vrbs Cancheu, quæ à fidelissimo Tartaris Duce regebatur, non paruit Kino; imò: vt videbimus, sola in causà fuit, cur Tartari denuò Kiangsi ac Quangtung Prouincias recuperarent: Nam & in Quātung Prouincià summus militum Dux Lihuzus eodem tempore à Tartaris defecerat, ac eam Prouinciam Iunglieo subiecerat; & in Huquang Australiores partes Iunglieum quoque admiserant Imperatorem. Lihuzi autem mens ac consilium erat, cum Kinò vires coniungere, & vnitis viribus Tartaros eijcere ex Imperio. Nec fortè victoria consilio defuisset; sed Præfectus vrbis Cancheu (quæ quatuor Prouinciarum clauis est) dolo ac arte spem omnem præcidit. Is vbi Lihuzum etiam à Tartaris defecisse, & cum exercitu aduenire inaudijt, hanc ad eum epistolam dedit: *Hactenus Kino nō parui, quod illius vires Tartar s pares non crederem: sed quandoquidem, fortissime Dux, etiam in*

Multa loca à Tartaris desitiunt.

Cancheu vrbis Præfecti dolus

in Tartaros moues, quod amplius ab his sperem non habeo. Tuus sum, & tuarum partium sectator: vbi vel ipse, vel per tuos aderis, hanc vrbem tibi tradam. Interea ex vicina Prouincia FoKien quanta potest à Præfectis Tartaricis auxilia poscit, quæ quàm potest occultè in vrbem intromittit. Adest ergo Lihuzus, & vrbis portas apertas reperit: sed dum quasi de tota re securus cœpit incredi, ab vndique insurgentibus Tartaris inuaditur, ac magnà vi repellitur. Inopinatus iste casus perculit eius milites; magnàque affecti sunt strage: ipse quoque extinctus dicitur: nam de eo nil amplius auditum est.

Hæc res maximè Iunglieі Imperatoris negotia ac spes turbauit. Sed Kinus intereà non paucas de Tartaris victorias obtinet. Cũ enim summus Australium Prouinciarum Præfectus qui in NanKing vrbe sedem habebat, quantas potuit copias repente collegisset, vt Kinum opprimeret; cæsus tamen ac fugatus est aliquoties. Et siquidem hic Kinus victoriarũ cursum promouere potuisset, ad ipsam vsque NanKing vrbem victor penetrasset: sed propter vrbem Cancheu meritò sollicitus, regredi coactus est: quia à tergo hostem relinquere tutum illi non erat, cùm nec annonam, nec reliqua necessaria à Iunglieo habere posset, nisi per vrbem Cancheu, prono flumine. Quare vbi

Kinus Tartaros vicit.

de Lihuzi casu inuadit, cum omnibus suis copijs ad Cancheu vrbem se contulit, eamque obsedit. Verùm dum hæc obsidio moras trahit, ex Regià PeKing nouus adfuit Tartarorum exercitus, qui mandatum erat, vt Kiangsi Prouinciam recuperaret. Vnde Kinus, relictà obsidione, ad Borealia Prouinciæ confinia custodienda se recepit, Tartaris ingressum prohibiturus. Et primò quidem satis feliciter ac fortiter pugnauit: ingentem enim habebat exercitum Tartaricis armis assuetum ac pugnis, sed irruentium impetum sustinere diutiùs non valens, coactus est tandem retrocedere, ac Metropolim Nanchang ingredi ad securitatem: quà tamen vrbem Tartari violento marte inuadere non ausi, longà obsidione ad deditionem cogere statuunt. Conuocatis ergo vndique rusticis Sinis, & ad opus adactis, tantum effecit, vt latissimam fossam per ingens spatium circa vrbem ducerent quacumque per terram patebat iter, in fluminibus vero classes disposuerunt, omnem sic vrbi annonam intercluturi. Est vrbs Nanchang ampla, & incolis frequentissima, quam ingens tunc temporis militum multitudo propugnabat: vnde, licet quantam potuit Kinus annonam collegisset, post aliquot tamen obsidionis menses ad summas angustias redactus est. Quamplurimi iam fame moriebantur, & tamen de-

Kinus à Tartaris obsidetur.

deditionem differebant, à Iunglieo auxilia sperantes. Sed & Cancheu vrbs, numquam à Quangtung militibus subigi potuit. In quo rerum articulo; summa victus inopià presſus Kinus, sic suos est allocatus: *Nulla nobis, commilitones, spes restat, nisi in manu & animis. Vi nobis per Tartaros aperienda est via: fortiter agite, meum secuti exemplum*. His dictis, & rebus benè ordinatis, derepentè erupit; summamque in fossæ transitu difficultatem expertus, demum eam, nequicquam pugnantibus Tartaris, cum suis superauit, ac pugnando fugæ locum inuenit, quamplurimis occisis Tartaris. Kinum viuum euasisse, constans est fama, ac latitare in montibus cum non contemnendis copijs, & nouas benè agendi ibi expectare occasiones. *Kinus ex vrbe erumpit.*

Vbi ergo euasit, Tartari vrbem ingressi eam diripiunt; deinde ciues omnes internecione delent. Est enim hoc Tartaris solemne, vt vrbibus se se tradentibus nil mali inferant; resistentibus autem priusquam in eorum potestatem veniant, duriores sint; sed rebellantibus nullo modo parcant, si vi recipiantur. In hac etiam cæde duo ex nostris patribus R.P Tranquillus Grassetti Italus, & R.P Iosephus de Almeida Lusitanus, ac frater Coadiutor Emanuel Gomez Macaensis periêre, non quidem intra vrbem, sed in pago à prædantibus militibus occisi; antiquum *Nanchāg vrbs vastatur.*

quum quoque ac pulchrum templum nostrum conflagrauit intra vrbem. Post hæc, Tartari totam Prouinciam pronam ad deditionem nacti, eà omnino pacatà, & relictis nouis præsidijs, reuersus est ad PeKing victor exercitus. Interea PeKing alij tres noui parabantur exercitus, ad Quangtung, ac reliquas Prouincias, Iunglieo Sinarum Imperatori adhuc subiectas, denuò subigendas, ac meliùs conseruandas. Cùm enim tutor Imperatoris Tartari, ac reliqui Magnates, tot viderét motus & defectiones Australium Prouinciarum, vt sibi subditos in officio cõtinerent, decreuerunt eas concedere Tartaris Regulis, tributarijs tamen, à quibus regerentur. Anno itaque, quo hæc agebantur, M.DC XLIX. tres Reguli missi sunt cum tribus iustis exercitibus, qui partim Tartaris, partim Sinis militibus constabant: Vnus ex illis Prouinciæ FoKien Regulus, alius Quangtung, tertius Quangsi constitutus est, eà conditione, vt primum vnitis viribus ac armis Quangtung recuperarent, ac Iunglieum profligarent. Sed de his infra: nunc ad præcipuas Borealium Prouinciarum à Tartaris defectiones veniamus.

Tres reguli creantur, ac cũ totidem exercitibus contra Iunglieũ mittuntur.

Non minus ad Boream, quàm ad Austrum, libertatis amantes Sinæ se sic interim probarunt: vbi Duces quidem à Tartaris victi, sed non capti, secreta de eijciendis Tartaris

ris agitantes consilia, & hi Prouinciarum tutiora ac secretiora loca incolentes, quotquot poterant milites congregarunt. Tres ex illis in Xensi Prouinciæ densissimis montibus vagabantur: primus, Hous dicebatur. Hic iam viribus pollens, reliquos inuitauit vt sibi auxilio essent, ac coniunctis viribus patriam liberarent. Vnus illi consensit, alter non adfuit; duo tamen militum millia ad Houm insuppetias misit. Itaque cum vigintiquinque millibus progreditur Hous: non contemnendæ copiæ, si milites animo ac fortitudine fuissent pari. Præmisit diploma, quo Tartaros audacter prouocabat, ac omnia illis extrema minitabatur, Sinis verò libertatem, incolumitatem, atque omnia bonorum genera promittebat. Neque paucas vrbes ac ciuitates ad deditionem faciles inuenit: Sinis vltrò portas aperientibus, & excipientibus: Sigan Metropolitana vrbs sola præsidium ad vim repellendam idoneum habebat. Tria erant eà in vrbe Tartarorum millia, ac selectorum Sinarum duo millia, ex his qui sub Tartaro Imperatore merebant. Eorum Dux, vbi Hoi motus audiuit, vndique quas potuit colligit vires, ac reliqua ad ferendam obsidionem necessaria, donec noua Tartarorũ auxilia aduenirent. Vbi autẽ resciuit, Sinas vltrò vrbes ac ciuitates tradere, vt hoc in Metropolitanà ne fieret impediret,

Hous in Tartaros insurgit.

Crudele consilium Ducis Tartari.

F ciues

ciues omnes ipſe trucidare crudeliſſimè cõſtituit; nec vllis vmquam precibus ab immani hac ſententià dimoueri potuit; donec tandem totius Prouinciæ Pro-rege rogante, ac ſuadente, promiſsà ciuium fideli operà, tyrannicum conſilium mutauit. Interim edixit, vt omnes denuò capillos, & omnino more Tartarico raderent, indictà perduellionis pœnà; vt eo diſcrimine ciues à reliquis, ſi qui fortè ingrederentur, dignoſceret: hactenus enim Sinæ, capillorum ſuorum amantiſſimi; non totos crines abradebant, ſed paruam dumtaxat eorum partem temporibus hærentem. Edixit prætereà, vt vbicumque intra mœnia plures quàm bini colloquerentur, id morte luerent: vetuit, ne quis mœnia conſcenderet; ne quis noctu per vrbem obambularet, ignèmve aut cãdelàm noctu domi accederet: iuſſit vt omnia armorum genera traderentur; qui ſecùs facerent, omnes cum totà familià rei mortis eſſent.

Metropolitana Sigan obſidetur.

Poſt hæc, vt hoſtium vires exploraret, aliquos equites emiſit, qui partim cæſi, partim fugientes in vrbem regreſſi ſunt. Quinetiam vt fortitudinis Tartarus Dux ac ſecuritatis oſtentatione deterreret hoſtem, portas vrbis apertas eſſe voluit; imò nec mobiles foſſarum pontes attolli permiſit. Adeſt tamen Hous, & ingentem hanc vrbem circumquaque à longè obſidet; extra tormentorum curulium

ictum.

ictum, Trium leucarum est ambitus vrbis: vt autem maiores quàm reuerà habebat Hous vires ostentaret, ignauum vulgus rusticorum suis adiunxit, cum quibus trecenta hominum millia effecit. Tantam vbi Dux Tartarus vidit multitudinem, omnes esse milites credidit; vnde de ciuibus omnibus delendis iterùm cogitat. sed meditata tam immania spes prosperi successus discussit. Gauisus enim plurimum fuit, quando ex mœnibus prospectans, milites Sinas, quos habebat sub signis, magnis animis cum Hoij copijs dimicare vidit. Hoc enim viso clamabat, *Hao Manzu*, quod bonos barbaros sonat: ita nimirum à Tartaris Sinæ vocantur; vt ferè subactæ gentes subigentibus ludibrio sunt. Cumulabat verò hoc scomma his verbis, *Manzuxa Manzu*. hoc est barbari, barbaros necant. quos tamen, vbi à pugnà redibant, non solùm collaudabat, sed argento etiam donabat, quod in mœnibus, ad præmia eorum qui promptissimè dimicassent, exponi iusserat. Itaque Hous, cùm nullos intra vrbem motus esse ciuium, prout sperabat, intelligeret conatus suos in irritum cecidisse videt. Sed & Tartarorum exercitus suppetias venit: de quo vbi per exploratores admonitus fuit Hous, aufugit illicò; neque sic tamen Tartarorum manus omnino euasit, Tartarus enim Dux equites in fugien- *Vrbs Sigã liberatur.*

gientem ex vrbe emisit, qui vltimum eius agmen occuparunt,& occisione deleuerunt, quamplurimis ablatis spolijs; quæ Dux ita distribuit, vt vulneratis plus daret, quam ceteris. Quid post hæc de Hoo actum, hactenus ignotum est, & nihil de eo auditum. Nihil ergo hi motus Borealium Siuarum contra Tartaros magis effecerunt, quàm Australium Prouinciarum turbæ; nisi vastitatem incolarum ac regionum, quas Tartari denuò occupantes, vtrimque miserè vastarunt, ac spoliarunt.

Tartarorum insolentia res eorum ad magnum discrimen perducit.

Hoc periculo defuncti Tartari, in aliud maximum, ab eorum insolentià ortum, incurrerunt: Anno enim M.DC.XLIX. Tartarus Imperator, iam adolescens, vxorem ducere cogitabat filiam Regis Occidentalis Tartariæ, nimirum Taniu Regni; vt vel sic hunc Regem, cuius vires formidabat, amicum conseruaret. Ad eum ergo Legatum misit Patruum suum Regem Pauang. Huic per fortissimam vrbem Taitung, quæ Xansi Prouinciæ Borealissima est, iter erat. Dicitur autem hæc vrbs clauis Xansi Prouinciæ, estque magni momenti contra Occidentales Tartaros; multis enim munimentis præest, ac ingentem militum numerum alit, ad môtium & itineris custodiam; ibi enim trans murum illum famà inclytum ingentes planities se se explicant, Tartarorum excursionibus

nibus aptissimæ. Sunt in hac vrbe (vt vulgò creditur) totius Sinæ pulcherrimæ mulieres: harum aliquas Tartari, qui comitabantur Pauang, ceperunt; ac inter reliquas, nobilem puellam, cum ad sponsi domum duceretur; inauditum hactenus Sinis crimen. Gubernabat pro Tartaris has terras Kiangus Præfectus militum: apud hunc populi de Tartatorum insolentijs conquesti sunt. Ille rei indignitate motus, mittit statim qui Regulum Pauang admoneat, ac roget, vt sponsam restitui iubeat ac suorum immoderationem compescat. Regulus hæc surdà excepit aure. Quamobrem ipsemet Dux Kiangus Regulum adit à quo non modò non admissus est ad colloquium, verùm etiã iniuria affectus ex palatio eijcitur. Irà itaque fremens, Tartarorum sanguine accèptam iniuriam vlcisci statuit: suos milites conuocat, ac repentè Tartaros inuadit ac trucidat. Ipse Regulus per murum dimissus vix viuus euasit, pernicis equi celeritate. Tum Kiangus vexillum erigit, quo se Han Regni, hoc est, Sinici Imperatoris subditum declarat, nullo tamen Imperatoris nomine sigillatim expresso, fortè quia ob maximum itineris interuallum de Iunglieo nihil audierat. Itaque Sinas omnes ad patriæ defensionem, ac Tartarorum expulsionem inuitat. Nec pauci fuère milites ac Duces, qui ad eum

Kiangus in Tartaros insurgit.

Kiangus magnas congregat vires.

concurrère. Quin & ab Occidentalibus Tartaris (contra quos ipse cum suo milite hactenus steterat) magnis promissis auxilia poscit, ac obtinet. Hæc res mirum quantum Regianis turbauit, ac Tartaros Præfectos: nam Occidentales Tartaros Imperio inhiare, ac sibi inuidere, non dubitabant: sciebant eorum vires, ac copias firmiores ac plures esse, quàm Orientalium Tartarorum. Augebat metum quòd nullos deinceps sibi equos fore animaduerterent, quibus vt abũdat Occidentalis Tartaria, ita Orientales non aliunde eos emere poterant. Quare quantà possunt velocitate; antequam Kiangus maiores congregaret vires, iustum exercitum Tartarorum contra eum ex Regià Pe-King mittunt. Kiangus verò, qui non minùs fortitudine quàm arte promptus erat, & Tartarorum ingenia probè perspecta habebat; à multo tempore cum illis degens fugam primò cum suis simulat; sed in vltimo agmine currus quamplurimos ire iubet operosè contectos, quasi ditissima quæque continerent; qui tamen reipsà non merces, verùm tormenta maiora ac minora quamplurima inuerso ore vehebant. Tartari veram eam fugam rati, incomposito agmine ad prædam aduolant: verùm tormentis inopinatò explosis maxima eorum pars occumbit; quin & Kiangus acie obuersà, con-

Kiangus strategemate Tartaros vicit.

confusos inuadit, ac non paruâ editâ strage fugat. Paulo post quoque, non minùs strategemate quàm fortitudine insignem se Kiangus ostendit: cum nouo ac reparato Tartarorum exercitu aperto confligit marte, ac nobilem reportat victoriam, quâ Regiã PeKing confusione ac metu impleuit. Iã enim victor Kiangus ingentem ex concurrentibus vndique Sinis contraxerat exercitum, ita vt centum quadraginta millia equitum, & quadringenta millia peditum numerasse dicatur, Vt enim victorem sequuntur omnia, felici iam Duci militare vniuersi contra patriæ hostes contendebant. Vnde Amauangus, Imperatoris tutor, nulli alteri tanti momenti negotium committere volens, ipsemet in Kiangum mouit, vltimum periculum de Tartarorum fortunà facturus. Tota igitur octo vexilla ad hoc bellum eduxit; hoc est, cunctas Tartarorum vires, quæ in PeKing reperiebantur: constat autem sub octo vexillis omnes milites Tartaros ac Sinas, tum qui in PeKing, tum qui per totam Sinam sunt sparsi, distributos esse. Primum; album est, quod Imperiale dicitur: secundum, rubrum; tertium, nigrum; quartum, croceum, his tribus vltimis Patrui Imperatoris præsunt; primum autem ipse Imperator regit; Ex his quatuor permixto colore alia quatuor conficiunt; vn-

Tartaros iterum cædit.

Amauangus ipse in Kiangum mouet.

Tartarorum vexilla.

de quilibet miles sub quo vexillo sit, & ad quæ castra, vel quã vrbis paré diuertere debeat, cognoscit, vbi sẽper paratis equis ac armis ad bellum prompti habitant. Cũ autem exercitus vel cohors aliqua emittenda est, intra semihoram expediri possunt omnia. Inflatur enim pro tubà marinum cornu, illis simile quæ nos Tritonibus appingimus: ex loco autem, ac modo soni, qui & quo numero milites ac Duces procedere debeãt, intelligunt; vnde sine morà parati adsunt, ac vexillum sequentes (quod à tergo ligatum eques portat) exeunt: licet sæpè præter Ducem ac Signiferum, nemo, quorsum & cuius rei causà ducatur, intelligat. Quando pugnandum est, tum primùm quò destinentur cognoscunt. Secretum hoc in Tartaricà militià Sinas omnes semper suspensos ac attonitos tenuit. cùm enim putarent Tartaros hanc aut illam regionem petere, sæpè aliam derepente pertiuère. Illud etiam in Tartaricà militià rarũ, quòd nulla secum ducant impedimenta, nec de annonà sint solliciti; cibus quem occupant, satiat: carne vt plurimum vescuntur, nec à semicoctà vel semiassà abhorrent: vbi alia deest, occisos equos ac camelos vorant: per otium venantur, ac sæpè integros campos vel montes circumdant; deinde paulatim coeuntes feras in medio claudunt, ex quibus quot & qua-

Secretum magnificum in militià Tartari.

Tartaris venatione delectãtur

quaſcumque volunt, interimunt, venaticos etiam ad hæc canes præſtantiſſimos alũt, àc vultures. Cubile illis eſt ſolum tapete, quo ephippium contegunt, ſubſtrato: à domicilijs incolendis abhorrent: tentoria pulcherrima habent, quæ tantà velocitate ac arte erigunt vel deponunt, vt feſtinantem exercitum non detineant. Si domos inhabitare neceſſitas cogat, parietes omnes perrumpunt, relictis columnis, ac tectis; eumdem locum cum equis pro cubili habent. Ita militiæ ſoli viuunt, ſeque indurant.

Ex omnibus ergo vexillis, Amauangus optimos quoſque ac frequentiſſimos eduxit. Præterea à tribus Regulis, quos in Auſtrum ablegabat, partem militum ſibi adiunxit; mandans vt per Prouincias, per quas tranſibant, ex præſidiarijs certum acciperent numerum, quo defectum ſupplerent. Sed ingentem licet exercitum duceret Amauangus, numquam tamen pugnare cum Kiango voluit; ne nondum benè fundati Tartarorum Imperij fortunam euerteret; aut vnius pugnæ periculo exponeret. Itaque, licet Kiangus ſæpius pugnam parato exercitu obtuliſſet, ſemper Amauangus detrectauit, donec quid Occidentales Tartari reſponderent cognoſceret; ad quorum Regem Legatum cum magnis miſit muneribus, filiam eius pro Sinici Imperij domino in vxorem *Amauangus cum Kiãgo pugnare non audet.*

pe-

petens, ac affinitatẽ; rogans insuper, vt Kiango auxilia non submitteret. Obtinuère ditissima auri, sericorum argenti ac mulierum munera, quod volebat. Vnde Kiangus à Tartaris desertus, vt rebus suis meliùs prouideret, ad Taitung vrbem regressus est: cuius rei citò illum, sed frustrà pœnituit. Amauangus enim, conuocatis innumeris vndique rusticis, ingenti fossà (quæ decem leucas ambitu continebat) incredibili trium dierum velocitate, & erectis vndique castellis, subitaneo operem clausit. Tum enimuero Kiangus errorem suum agnouit, ac sibi suisque fame pereundum non dubitauit, quòd ad fossam ducendam spatium concessisset. Itaque irà fremens, vt erat egregius miles, ad suos conuersus, *Mori*, inquit, *volo, non fame, sed ferro, si moriendum est*. His dictis cũ toto exercitu ad fossã tendit. Pugnatũ hic magnâ vtrimq; contentione, ab istis, vt fossã transirent ab illis vt defenderẽt: varia fuit fortuna, ac incerta victoria, donec Kiãgus fortiter pugnãdo sagitta trãsfixus corruit, & cũ eo spes tota Sinarũ. Milites, eo mortuo, depositis armis partim aufugerunt, partim se Tartaris tradiderunt. à quibus libenter ac humaniter excipiebantur, satis vtiq; gaudentibus, quòd tantum amittendi Imperij periculum euasissent, ac tantum hostem debellassent. Post hæc Taitung vrbem spoliarunt, & præcipuè

Kiangi error.

Kiangus occiditur.

Pu-

Pucheu ciuitatem, quam etiam igne cremarunt; ita templum ibi noſtrum perijt, vbi paucos ante annos, Licungzi latronis tempore, & Patrem Michàèlem Valta Bauarum amiſeramus. Reliqua vltrò ſe ſubmiſerunt. Inde vero Tartari victores, ac ſpolijs onuſti, PeKing redierunt; vbi tum temporis eram, & ditiſſimos pleroſquc redeuntes vidi. Amauangus autem deinceps Occidentalem Tartariam ingreſſus eſt, vbi Xunchij Imperatoris matrimonium ſtabiliuit, & quamplurimos equos à Regni Tanyu Tartaris accepit.

Xunchius Imperator uxorē ducit.

Interea tres Reguli, de quibus ſuprà, Auſtrum petebant, vt inquietas illas Prouincias in officio continerent. Per Xantung iter habebant prono flumine Guei nauigantes: cumque trāſirent per eam regionem, quam Imperator, occiſis ob perduellionem Sinis inhabitandam & colendam Tartaris diſtribuerat, horum quamplurimi, cum magis bello ac armis gauderent quàm aratro aut ligonibus, agriculturæ ignari, vt Regulos comitari poſſent rogarunt. Duo ex Regulis hos admittere noluerunt inconſulto Imperatore, tertius, Kengus dictus, admiſit: itaque læti ruſtica inſtrumenta in bellica permutarunt. Imperator, vbi hæc reſciuit, Kengo mandat, vt eos remittat: at ille varia prætendens, obedire detrectat. Quare Auſtra-

lium

lium Prouinciarum summo Gubernatori, qui NanKing residebat, Imperator rursum mandat, vt Kengum vel viuum capiat, vel occidat. Facit ille Imperatoris mandatum secretissimè. Regulos NanKing aduenientes alacriter excepit, paratis conuiuijs, ac comœdijs exhibitis, quasi nullum ab Imperatore mandatum haberet. Cumque adesset dies, quo iter suum Reguli per magnum Kiang fluuium continuare volebant, prædictus Gubernator eos iterum conuenit, ac in ipso flumine conuiuio excipit, quasi valedicturus: (habet autem Sina ad hunc vsum pulcherrimas ac ingentes naues, quæ quædam palatia inaurata crederes.) Regulos igitur in huiusmodi naui conuiuantes hilariter detinet, donec milites omnes longiùs præcessissent: tum verò Imperatoris mandatum Kengo exponit. Ille promptam obedientiam simulans, se in eius potestate futurum, & NanKing reuersurum promittit, si priùs concederet, vt ad nauim, quæ ipsum expectabat, se conferret, & de rebus suis disponeret. Concessum est; & nauem ingressus, laqueo se suspendit; ac mortem, quam effugere non potuisset, sibi ipsi intulit. Summus autem Gubernator, Imperatoris nomine; eius filio eamdē quā pater habuerat Præfecturam concessit; atque ita tres Reguli, superatà NanKing, ac Kiangsi Prouin-

Kengus Regulus seipsum suspendit.

ciâ,

cià, ingressi sunt tādem Prouinciam Quangtung, Iunglieo Imperatori bellum illaturi. Et primum quidem nullo negotio plurimas vrbes ac ciuitates ad voluntariam deditionem pronas habuerunt, triū videlicet exercituum potentiam formidantes, sed Quangcheu Metropolis vim experiri voluit.

Est Quangcheu vrbs ditissima, ac amplissima, vndique magnis ac latissimis aquis cincta. Vnica Borealis porta in continenti est; alibi tantùm nauiculis in vrbem patet iter. Aderat ibi cum ingenti classe capti Iquon filius; numerosæ præterea militum copiæ illam defendebant, inter quas & Macaenses fugitiui non pauci, qui ob optima stipendia Iunglieo militabant. Vnde non mirum si integro ferè anno obsidionem tulit: fame enim domari non poterat, quia mari facilè omnia ac liberè aduehebantur; Tartaris interim classe carentibus, & nauigationis ignaris. Quibus addendum insuper, Tartaros plurimos in eà obsidione occisos, & ter impressionem facientes, fortiter reiectos fuisse. Attamen XXIV. Nouembris M.DCL. postquam magnis tormentis mœnia Tartari deiecissent, eam ceperunt; prodente etiam, vt fertur, Præfecto quodam Sinico; cui eamdem Tartari Præfecturam, quam habebat, reliquère; vnde proditionis suspicio. Altera verò die vrbem spoliare cœperunt, & ad quin-

Quangcheu vrbs obsidetur.

Quangcheu tandem capitur, ac vastatur.

quintâ vſque Decembris deprædatio tenuit. in quâ infantes, mulieres ac obuij omnes necabantur crudeliſſimè; vnaque audiebatur vox, *Occide, Occide hos rebelles barbaros*. Artificibus tantùm aliquibus vita permiſſa eſt, ad conſeruandas artes, & ijs quos ad ſpolia portanda milites Tartari robuſtiores videbant. Sextà demum die Decembris Regulus diploma publicauit, quo ſæuiri vltrà vetuit postquam ſupra centum millia hominum occiſa ſunt, præter eos qui obſidionis tempore vario mortis genere prærepti fuerant. Poſt hæc, circumuicinæ ciuitates omnes Legatos ſuos miſerunt, per quos Tartaris ſe vltrò dedebant, miſericordiam implorantes, quam magnis miſſis muneribus obtinuerunt. Deinde Regulus in ChaoKing copias duxit, vbi Iunglieι erat Regia; ex quà cum totà Familià impar viribus Rex aufugit, & vrbem Tartaris cedere eſt coactus. Quorſum autem Rex iſte cum ſuis deuenerit, hactenus ignotum eſt mihi, (Quangſi Prouinciam ingreſſum non dubito.) Hoc enim tempore ex Prouincià FoKien Sinicà naui vectus, Philippinas petij, in Europam ab ijs miſſus, à quorum nutu diſcedere mihi nefas.

Iunglieus fugit.

In Metropolitana Quangcheu templum magnificum habebamus, vbi Pater Aluarus Semedo Chriſtianam rem procurabat, qui

etiam

etiam à Tartaris captus ligatusque fuit, sæpè mortem minitantibus, nisi argentum, quod bonus Pater non habebat, proferret: demum postquam multa passus esset, ob venerandam canitiem, & libertatem & vitam mirabiliter obtinuit, à Regulo agnitus ac dimissus: quinimò ab eodem Breuiarium Romanum, Sacra Biblia, ac bonam argenti summam eleemosynæ nomine accepit, & domum insuper, ex quà templum construeret. Quod mirum videri non debet; namque hic Regulus & Patres in reliquà Sinà nouerat, & Religionem Christianam perspectam habebat, quando sub Sun Ignatio militabat, sub quo ad Tartaros confugerat. Nec solus hic Tartarus rebus nostris fauet; ceteri ferè omnes Europæos Patres amant, æstimant ac venerantur. Et non pauci ex illis iam fidem admiserunt nostram; maioresque multò fructus speramus, si à socijs adiuti, ipsam ingrediamur Tartariam, vt meditamur; vbi nostros Deo Optimo Maximo egregiam operam nauaturos confidimus. Et fortasse benignus Deus Sinam Tartaris aperuit, vt Religioni Christianæ in vltimam Tartariam pandat iter hactenus ignotam nobis ac inaccessam.

Tartari Templum offerunt Patribus.

Tartari Fidem amplectuntur.

Eodem tempore quo hæc agebantur, cōtra Coreanos etiam motum est bellū. Erant illi ab aliquot annis Tartaris tributarij, eà con-

Corea à Tartaris deficit.

conditione, vt vestes ac capillos non mutarent: sed Tartari, tot victorijs inflati, iam cogebant vt Tartarico more incederent: quare totum illud Regnum à Tartaris defecit. Sed quid deinceps actum, nondum ad me perlatum est.

Amauangus moritur.

Ceterùm inter tantas Tartarorum victorias, initio anni M.DC.LI. mors Amauangi luctuosa incidit. Vir fuit, cui Tartari occupatum Imperium debent, prudentià, iustitià, bellicà arte & comitate insignis; ob quas virtutes non modò Tartaris, sed ipsis Sinis amori simul ac terrori fuit. Huius mors Regiam turbauit. Alter enim Rex Tartarus, huius frater, nomine Quintus, Xunchij iunioris Imperatoris tutelam per vim arripere volebat, Tartaris ac Sinis inuitis, qui Xunchium iam annorum ferè quindecim, posse ac debere regimen suscipere contendebant. Quintus autem Rex contrà, Xunchij ætatem tantis rebus adhuc imparem prætendebat, ac sibi debitam tutelam. Quare Præfecti omnes, eo tempore in Regià versantes, palatium ingressi, Præfecturæ insignia deposuerunt; negantes illa ab alio quàm à Xunchio se recepturos. Hac visa constantià, Quintus ipse Rex, ne magis exacerbaret animos, & maiores turbas excitaret, tandem quieuit.

Ceterum, Amauangi mortem, Tartaro-

rum

rum res turbaturam, ac ad magna discrimina perducturam non dubito. Aegrè enim iuuenis Imperator illi similem fortitudine, ac gubernandi peritià inueniet; quem Reges ac Præfecti omnes venerentur simul, ac timeant: sed tempus futura euoluet. Nunc ad Changhienchungum secundum latronem, veniamus; de quo me acturum promisi: vt quo pacto Tartari non modò Orientaliora, ac Mediterranea, sed etiam Occidentalissima Sinæ occuparint, edisseram.

Pudet equidem ac tædet de huius latronis rebus agere; tum quia eius facinora vix fidem inuenient, tum quia sunt eiusmodi, vt de ijs ne cogitare quidem deceat sine horrore. De eo longam habeo narrationem, à duobus nostris Patribus scriptam, qui in Suchuen Prouincià, vbi latro erat, rem diuinã procurabant, nempe R. P. Ludouico Bullio Siculo & R. P. Gabriele de Magellanes Lusitano: quorum integritati quia debetur fides, adeò adducar vt credam, mortalem hominẽ ad tantam nequitiam ac sæuitiam peruenire potuisse. Ex eà igitur narratione hæc breuiter desumpsi, quæ nihil ferè aliud continent, quàm diræ crudelitatis exempla, & adeò exquisitæ, vt vix dubitari possit, quin Lector, quantumuis humanus, eius auctorem, non hominem, sed feram, aut carne humanà in-

Changhienchungus immanis tyrannus.

dutum dæmonem appellare debeat; & si quod est aliud dirius nomen illi imponere.

In varias Prouincias penetrauit hic latro, quas omnes rapinis, cædibus, incendijs, omnibusque miserijs impletas fœdauit. Erat illi animus omnes vastare, ne hostes haberet, vel in viuis relinqueret qui à se deficere possent; solis suis contentus militibus: sed nec horum quamplurimis pepercit. Verùm Prouincia Suchuen, ingens ac populosissima, in quà per vim Regium assumpsit nomen, crudelitatis summæ theatrum fuit. Postquam enim Huquang ac Honan, & partem NanKing ac Kiangsi vexasset, peruenit ad eam anno M. DC. XLIV. & in eius Metropoli Chingtu, vi captà, primo furoris æstu Regulum ex Taimingà Familià, qui in hac vrbe sedem fixerat, occidit; vti iam septem alios ex maioribus crudelissimè mactauerat. Hæc fuère prælúdia tragicorum actuum, quorum scenas breuiter exhibebo, vt videant Europæi quam horrenda sit effrænis & armata ferocitas in medijs infidelitatis tenebris furibunda.

Varios Regulos occidit.

Habebat latro crudelitatis impetus repentinos, ac principia ex dirissima orta indole. Nam vel leuiter ab aliquo offensus, vel solà offensionis suspicione tactus, repentè mactari iubebat. Nihil ei in ore nisi vocabula

mor-

mortis. Sæpè vnius ob crimen totam familiam necabat, nec infantibus nec prægnantibus parcens, quinimò sæpè totam plateam delebat, vbi ille, à quo offensus fuerat, habitabat, sontem cum insontibus inuoluens. Aliquando cursorem in Xensi vicinam Prouinciam misit: ille regredi ad tyrannum noluit, lætatus plurimùm quòd eius manus euasisset, ob id totam regionem vrbis, in quâ habitabat, deleuit; & magnâ quoque feritati vim intulit, quòd ciues omnes non eâdem pœnâ affecerit. Vbi carnifex, quem fortè ob crudelitatem præ reliquis amabat, morbo extinctus fuit, tum de Medico à quo medicinam sumpserat inquirit: quo interempto non contentus, centum eius artis homines carnificis manibus immolauit.

Ob vnum sontem insontes plurimos necabat.

Erat quidem in speciem comis ac suauis erga milites; cum illis ludebat, epulabatur, ac tamquã gregarius colloquebatur: sæpè ob benè exhibita militaria exercitia, ipse, suis manibus eos sericis ac argento donabat. Non erat hoc illi inutile, nec probrosum: verùm & facili de causâ crudelissimè coram se aliquos ex illis trucidari iubebat; præcipuè milites ex Suchuen Prouinciâ; cuius populum miro persequebatur odio, quòd suspicaretur eum Regiâ eius potestate non gaudere.

Odium tyranni in Suchuen populos.

dere. Et vix quidquam agebat in publico, quin id ex comœdià in tristissimam catastrophen ac tragœdiam desineret: si enim vel malè vestitum, vel parum generose ambulantem militem fortè videret, morte quamprimùm afficiebat. Aliquando militi sericum dono dedit, qui de eius vilitate apud commilitones conquestus est, id fortè audiuit explorator (quorum quamplurimos meticulosus tyrannus vbique habebat, qui facta & dicta omnium referebant) à quo admonitus, ipse totam illam legionem, sub cuius vexillo querulus ille miles arma gerebat, coram se trucidari crudelissimè iussit: Erat ea legio, vt ferunt, duorum millium.

Legionem militum delet ob vnius crimen.

Habebat in Regià vrbe Præfectos Togatos sexcentos, publicis officijs Præpositos: ex his post trium annorum spatium vix viginti superfuerunt; omnes leuissimis de caussis vario mortis genere affecit. Summo militaris Tribunalis Præfecto, quem Pingpu Sinæ dicunt, viuo pellem detrahi iussit, quòd absque peculiari mandato Philosopho Sinico ad domum suam è Metropoli exeundi potestatem concessisset.

Præfectos varios necat.

Eunuchorum quinque millia, quos ex Taimingæ Familiæ Regulis à se occisis ad proprium admiserat obsequium, trucidari immaniter iussit; quòd eorum vni semel accidit;

& Eunuchos.

cidit;

cidit, vt non Regis titulo, ſed antiquo latronis Changhienchung nomine eum compellaret; perinde quaſi iam latro non eſſet.

Nec idolorum pepercit ſacrificulis. Hi, antequam latro Suchuen occupaſſet, ingentem tumultum, fictis armati criminibus, in Patres, qui incolis Chriſtum annuntiabāt, mouerunt: quæ demum in maiorem Dei gloriam redundauit; ita vt Patribus liberè diuinam rem agere permiſſum ſit, Poſtquā autem latro Suchuen occupauit, ſacrificulus magni nominis, qui turbarum caput ac auctor fuerat, ob quædam verba quæ de tyranno protulit, captus eſt, ac in Patrum conſpectu, qui fortè tyranno adſtabant, càpite truncatus, Didicerant Patres à Chriſto inimicis benefacere, ſed pro illo intercedere non potuerunt; quòd latronis inſanam iram nouerant, quæ intercedentes eàdem pœnà, cum eo, pro quo intercedebant, affeciſſet: Amabat quidem diriſſimus latro Patres, tāquam doctos, ac hoſpites, ac ſæpè cum illis colloquebatur, in palatium ſæpè inuitabat; Patres tamen toties ad mortem ſe vocatos credebant, quam ob præcipitem tyranni irā meritò formidabant. Ter morti deſtinati, ex quarto demum periculo diuinà quadam manu, vt ſuo loco videbimus, erepti ſunt. Non quieuit autem tyrannus vnius ſacrificuli

Tyrannus Patres modò amat, modò necare vult.

Ob vnius sacrificuli crimen 20. millia occidit.

culi morte: vndique ad viginti millia conquisitos vario mortis genere ad orcum, cui seruierant, misit. Laudabat se ipse coram Patribus, tamquam rem bellam egisset. *Hi* (dicebat) *vobis vitam eripere volebant: sed Tienchu* (ita Deum nominant, quod Cæli Dominum significat) *me misit, vt pro vobis de his hostibus meritas reposcerem pœnas*. Sæpè etiam cum Patribus de Christianà Religione loquebatur, & tam appositè, vt Christianus videri potuerit. Laudabat ac extollebat Christianam doctrinam, de quà tum à Patribus oretenus multa audierat, tum ex libris, Sinico idiomate à nostris impressis, legerat. Promittebat, vbi Imperium occupasset, extructurum se Deo templum, suà dignum munificentià: eratque in operibus externis verè splendidus ac magnificus: nihil enim nisi omnino egregium extruxit; sed omnia operariorum sanguine fœdabat, quos vbi vel leuissimum errorem commisisse deprehendebat, ipso in opere crudeliter necari iubebat.

Hanchung vrbem occupare tētat.

Ad Boream Suchuen Prouinciæ, vbi cum Xensi concurrit, iacet vrbs fortissima Hanchung, quæ ad Xensi pertinet; vtriusque Prouinciæ clauis dicitur, ob loci pręstantiam ac fortitudinem hanc tyrannus occupare contendit, vt faciliùs ad reliquas penetraret.

In-

Ingentem ergo exercitum anno M. DC. XLV. præmisit, in quo, præter reliquos, milites erant ad centum, & octoginta millia ex Suchuen oriundi. Cùm diu vrbem frustrà obsidione cinxissent, obsessis fortiter ac strenuè resistentibus, quadraginta millia ex Suchuen ad vrbis Præfectos defecerunt; ita tantus exercitus domum ad tyrannum re infectà redire coactus est. Sed tyrannus irà fremens, cæteros in fide perstantes ex Suchuen milites (centum erant & quadraginta millia) tamquam rebelles, horribili ferocitate à reliquo exercitu occidi iussit. Quatuor integros dies tenuit hæc carnificina: quampluri mis uiuis adhuc spirantibus pellis detracta, & relicto annexo capite stramine repleta, atque ita ad ciuitates vel vrbes, ex quibus oriundi erant, transmissa, vt ciuibus terrorem incuteret: atque hinc in totam Prouinciam, tamquam à se Rege alienam, illud odium concepit quod vix eàdem omnino deleta extinctum est. Plurimi quidem, ob inauditam eius tyrannidem, contra ipsum arma capiebant, qui cùm milites non essent, sed solùm ex confusà populi turbà collecti, sine peritis Ducibus, facilè à latrone superabantur: plurimi, ijque prudentiores, vrbibus relictis, secretiora montium occupabant: hi ex totà ferè Prouincia soli cru-

Centum quadraginta millia militũ crudelissimè necat

deles tyranni manus euaserunt.

Studiosos omnes occidit.

Post hæc omnes totius Prouinciæ studiosos ad Litterarium examen vocat, Præfecturas doctioribus promtitit: Has adeò cæcà ambitione prosequuntur Sinæ, vt tyranni stratagema ac perfidiam ne intellexerint quidem. Adsunt ergo ad decem & octo plus minùs millia; quos omnes (vt moris est) in Gymnàsium vrbis, tamquam ad examen introduxit; vbi captos, à militibus necari crudelissimè iussit, asserens eos esse, qui suis sophismatis populum perturbarent, & ad rebellionem prouocarent.

Infantes necaut, ac matronas exponit.

Horresco referens tot funera, & nouis tamen obruor. Necdum enim recensui quot vbique passim infantes, pueros, puellas ac matronas, etiam prægnantes interemerit. Quot Præfectorum vxores, viuis adhuc maritis, sed morti destinatis, priùs publico exposuerit ludibrio turpissimus æquè, ac crudelissimus tyrannus, quàm morti victimas immolaret: vnde quamplurimæ violentas sibi potiùs manus inferebant, quàm vt paterentur honestatis suæ publicum hoc & infamæ detrimentum. Execranda quamplurima huius generis exempla relinquo, ne castis oculis ac mentibus infanda & tacenda subijciam.

Anno deinceps M.DC.XLVI in Tartaros, quos

quos Xensi Prouinciam ingressos audierat, mouere coactus est. Quare, vt securior procederet, reliquos omnes Suchuen Prouinciæ incolas delere decreuit, ijs exceptis, qui ad Barrapeliotem vergunt, ne exercitibus alimenta deessent: nam per eas terras procedere debebat, eà de causà illorum mortem in aliud tempus distulit. Primùm itaque omnes omnis generis ac conditionis in Chingtu Metropolitanà vrbe ciues, ab intromissà exercitus parte vinculis constringi voluit; (sexcenta hominum millia fuisse scribunt) mox ipse per hosce vinctos obequitans transiuit, quem lamentabili eiulatu & lacrymis, quibus vel lapidem mouissent, Regem ac Dominum compellebant, flexis genibus rogantes, vt innocenti populo suo parceret. Stetit ipse tantillum, naturà humanà diris visceribus ac crudelitati vim aliquam inferente: mox tamen ad ingenium rediens, *Occidite*, inquit, *Occidite hos rebelles.* Quare omnes eodem die extra vrbis mœnia, spectante ac vidente sanguinolento latrone, trucidati sunt. Patres nostri per id tempus, vt famulis suis subuenirent, tyrannum cum euidenti suo adierunt periculo: à quo tamen, stupentibus omnibus, famulorum vitam obtinuerunt. Iam ligati cum reliquis educebantur: vnde diuisi Pa-

Sexcenta ciuium millia Chingtu vrbis mactat.

tres

tres, alter vnà, alius alià vrbis portà egressus est, per quas miserabilis populus educebatur veluti ad macellum; atque ita famulos liberarunt: vbi etiam Deo ac religioni præclaram nauarunt operam infantes innumeros, militibus concedentibus, sacrà Baptismatis aquà abluentes, qui ex carnificum manibus in Cœlum euolaturi erant; atque ita immanis tyranni crudelitas paruulis illis profuit, vt Herodis Innocentibus; magnum planè Diuinæ prædestinationis testimonium.

Innocentes baptizantur.

Scribunt, tantum sanguinis hic fusum, vt magni Kiang fluminis (quod vrbem præterfluit) aquas auxerit: imò ipsa corpora in flumen proiecta sunt; à quo abrepta, reliquis vrbibus ac ciuitatibus, ne meliora à tyranno sperarent, nuntiabant. Nec diu dilata res est: nam tyrannus, eodem modo vndique dimissis exercitibus, reliquarum vrbium ac ciuitatum incolas, quoscumque assequi potuit, occidit: ita totam penè populosissimam Suchuen Prouinciam incredibili vestitate corrupit.

His peractis milites omnes congregauit in campo, quem pro militaribus exercitijs quælibet vrbs in Sinis habet (Kiaochag vocant) vbi eos ita est allocutus. *Orbis Imperium, expulsis Tartaris, vestrà virtute me consecu-*

secuturum spero: sed expeditiores ac promptiores vos volo, quàm modo sitis. Ego ipse, vt vobis notum est, sexaginta naues argento plenissimas Kiang fluuio mersi, quod vbi Imperium occupauero, facilè extraham, vt vobis de me bene meritis distribuam (verum dixit de merso argento; sed vt locus lateret, nautas omnes mactauerat) *maius restat itineris nostri impedimentum; mulieres nimirum, quibus nostrûm quilibet grauatur. Agite fortiter, Imperio occupato exquisitissimæ aliæ non deerunt. Exemplo preibo; quamuis vt Imperator, legi communi minimè obnoxius.* His dictis, ex trecentis puellis (quas pulcherrimas ad voluptatem ac seruitium sibi elegerat) solas viginti ad trium Reginarum obsequium seruat; reliquas omnes ibidem necari iubet. Sequuntur deinceps milites crudelissimi Ducis Imperium ac exemplum, & innumeras innocentes mulieres, tamquam oues, & perinde ac si hostes essent, obtruncant.

Militum mulieres omnes necari iubet.

Vbi vero homines ex Suchuen Prouinciâ, quos mactaret, non habuit, iram ac odium in vrbes ac domos euomuit. Palatium superbissimum, quod sibi extruxerat, incendit: quo incendio & pulcherrimam ac amplissimam Chingtu Metropolim etiam vastauit. Arbores omnes, ne cui prodessent, deiecit: Ita (vt dicebat) purgato exercitu

Palatium ac Chingtu vrbem comburit.

tan-

tandem processit, & vbicumque transibat, relictos hactenus mortales internecione delebat; omnes nimirum quos ad manus habere poterat. Neque his contentus, quamplurimos etiam ex militibus, quia præcedebant alios, vel tardiùs sequebantur, leuissimas demum ob causas, trucidabat: ægrotos omnes ac debiles etiam ad orcum demittebat, ne (vt ioco ludebat) in mala ac destructà regione miseri remanerét. Crudelissima alia taceo, & ad catastrophen propero.

Vix Xensi Prouinciam ingressus erat, quã do Tartarorum Dux, Imperatoris patruus, cum quinque Tartarorum millibus adfuit, reliquis copijs subsequentibus. More Tartarico quinque equites præcedebant: Tartari enim semper aliquos præmittunt; qui si benè excipiantur, pro signo submissionis ac pacis habent; si vis aliqua illis inferatur, futuræ pugnæ signum inde accipiunt. Hos equites prodromos latronis exploratores víderant, & statim adesse denuntiant. Ridet ille exploratores, & num aduolarint Tartari, interrogat. Tum temporis homines quamplurimos ante se ligatos habebat, vt occideret; inter quos & duo nostri Patres erant morti destinati, quia in Suchuen redeundi copiam petierant; huius enim Prouinciæ

ad Christum conuertendæ curam susceperant: sed inopinata mors latronis eos à præsenti periculo exemit: eodem enim tempore à Ducibus admonetur, Tartaros verè ac pro certo adesse. Quo audito, ipse confestim è tentorio erumpens, vt erat animosus, sine loricà & galeà, arreptà lanceà, paucis comitatus exit extra Castra, vt Tartarorum exploraret aduentum. Adsunt reipsà quinque illi Tartari, ac tyrannum inuadunt velocissimè. Prima sagitta quam emiserunt, felicissima Tartaris & pluribus alijs fuit, quæ latronis dirum cor transfixit, ac illum extinxit, qui omnes necaturus videbatur & ex vilissimà latronis sorte Regis interim titulum violenter assumebat: ita crudelitatis monstrum corruit. Quo prostrato, reliqui simul adsunt Tartari, & facilè totum eius exercitum sine Duce fundunt. Milites quamplurimi ad Tartaros deficiunt, alij occiduntur, alij aufugiunt: & mox in Suchuen Prouincià miseræ hominum reliquiæ, tamquam seruatores suos, accipiunt Tartaros: atque ita hæc etiam Prouincia Tartaris paruit, quæ in Occidente vltima Sinarum est, Tibetano Regno vicina.

Tyrannus occiditur.

Suchuen Prouincia Tartaris subijcitur.

Stabilitis exinde rebus, ac relictis præsidijs in hac Prouincià, ad PeKing Regiam reditum parabat Tartarorum Dux; quando Pa-

tres

tres nostri, iam liberi, facultatem ab ipso petierunt remanendi in Suchuen. Hanc verò concedere noluit; sed tantos hospites Pe-King secum ad Imperatorem transire debere dixit; in quâ vrbe ego ipse eos reliqui anno M.DC.L.

Patruus Imperatoris non benè excipitur.

Ceterùm ante commemoratus Dux, post tantam victoriam, ab Amauango fratre malè est exceptus; & vbi triũphum sperabat, mortem inuenit. Cùm enim longissimo plurium mensiũ itinere, laborum assiduâ perpessione, ac continuis molestijs, plures quàm pugnando Tartaros amisisset; de regiminis negligentiâ accusatus, cùm laudem se meritum crederet, iram domare non potuit; sed arreptum Tartaricum pileolum in terram (quod summum est indignationis signum) proiecit. Quare destinatus fuit carceri, in quem includi solebant ab Imperatoribus Sinicis quicumque ex Imperiali sanguine delictum aliquod commiserant; vocaturque hic carcer Caociang. Hoc verò probrum ne primus ex Tartaris pateretur, in proprio palatio laqueo priùs vitam finiuit: meliori dignus fortunâ Princeps, quam generosus illius animus ac præclarè gesta facinora merebantur. Non defuère qui hoc ex Amauangi æmulatione ortum affirmēt; sed credo Amauangum ad hæc adductum,

Seipsum suspendit.

quod

quòd rebus Tartaricis non parum timeret ab hoc fortiſsimo , ſed præcipitis ingenij fratre .

Atque hic eſto narrationis meæ finis , quà Bellum Tartaricum breuiter deſcripſi , ad initium vſque anni M.DC.LI.quo tempore ex Sinarum Regno in Europam à Superioribus meis miſſus diſceſsi : Ex hac porrò , ſi nihil aliud , illud certè mirum & omni obſeruatione dignum apparet , quemadmodum breui ſeptem annorum ſpatio Tartari plus terrarum occuparint , quàm exercitus integer in longum & latum perambulare poſsit : duodecim nimirum Imperij Sinarum Prouincias ,& Coream , ac Leaotung ingentes terrarum tractus . Quid verò poſt hæc actum ſit , cùm in charam mihi Sinam rediero , Deo benè fauente , vel cùm à Socijs admonitus per litteras fuero , faciam quoque vt Europa huius Belli finem non diu deſideret .

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google